

Alexandre Garrido Pascual

ALOHA 'ĀINA: LA RESISTÈNCIA D'UNA NACIÓ A L'IMPERIALISME ESTATUNIDENC

TREBALL DE FI DE GRAU

dirigit pel Dr. Joan Casanovas Codina

GRAU DE HISTÒRIA

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI

TARRAGONA

2021

Índex

Introducció	4
<i>Aupuni</i> : la història d'un regne	6
La construcció historiogràfica de la <i>lāhui</i>	7
Unificació i regnat de Kamehameha (1795-1819)	13
El revolucionari regnat de Liholiho (1819-1824)	19
Kamehameha III, un rei constitucional (1825-1854)	25
Alexander Liholiho: Kamehameha IV (1855-1863)	30
La fi de la dinastia Kamehameha: Kamehameha V i Lunalilo (1863-1874)	34
La dinastia Kalākaua (1874-1893)	40
El govern de Kalākaua	40
La Rebel·lió de 1887 i la Constitució de la Baioneta	43
Lili'uokalani: reina sense regne	47
Hawai'i al segle XX: l'Aloha 'Āina i el Renaixement Hawaià	54
<i>Lāhui</i> : la supervivència d'una nació	58
Mana Wahine: una perspectiva de gènere a l'ocupació de Hawai'i	59
Hawaianitat: Washington vs. Honolulu	63
'Āina: el conflicte per la terra	68
La diàspora hawaiana i el <i>whitening</i>	72
<i>Ea</i> i Westfàlia: sobiranismes hawaians	76
Indigenismes i sobirania: altres possibilitats per a Hawai'i	82
Conclusions	85
Glossari	88
Bibliografia	90
Webgrafia.....	92

Introducció

Fer història de Hawai'i en un país tradicionalment allunyat del Pacífic a nivell acadèmic pot semblar una decisió curiosa, inclús a nivell historiogràfic, però en realitat hi ha múltiples raons per a la realització d'aquest estudi. Entre totes elles destaca la voluntat d'entendre la nostra pròpia realitat i identitat com a país dins d'una estructura estatal major mitjançant l'estudi d'un territori tant llunyà i desvinculat de nosaltres com ho és Hawai'i, però amb el què potser compartim més del que podríem concebre. El meu treball l'ubicaria en algun punt entre quatre grans esferes: l'indigenisme, els estudis descoloniais, la historiografia feminista o amb perspectiva de gènere i la interseccionalitat.

Com es dedueix del títol, el treball es basa en l'imperialisme estatunidenc i un moviment conegut com a *Aloha 'Āina*. L'*Aloha 'Āina* (literalment: “Amor per la Terra”) és un moviment social hawaia amb una història relativament curta, però amb implicacions a la sociopolítica i la cultura hawaiana què venen de lluny. Aquest moviment em serveix com a punt d'aproximació entre la història recent —més o menys des de finals del segle XVII— de Hawai'i i el nostre país, de manera que puguem entendre l'imperialisme estatunidenc des d'una perspectiva concreta que té a Hawai'i i les perspectives de les *kanaka maoli*, les persones aborígens d'aquest país, com a centre de les reflexions sobre la relació dels Estats Units d'Amèrica amb els diversos territoris, la naturalesa d'aquesta relació i quines conseqüències tenen pel conjunt de la societat.

El meu treball té dues grans vessants. La teòrica es relaciona amb una recerca historiogràfica de la història hawaiana a través del decolonialisme, l'indigenisme i el feminisme; la pràctica es atansar-nos a nous discursos, teoritzacions i pràctiques que ajudin a la societat a lliurar-se de la mentalitat colonial que possibilita les relacions desiguals entre persones racialment diferents i entre nacions. Anant més enllà, aquest

treball podria ajudar-nos també a comprendre les problemàtiques sociopolítiques de Catalunya des d'una mirada externa. L'objectiu del treball és entendre com un moviment social ressorgeix en una societat en funció de les problemàtiques determinades que aquesta travessa, en el cas de Hawai'i, concretant-ho en l'enderrocament de la monarquia i el paper dels Estats Units a l'arxipèlag durant tot aquest context. El moviment evoluciona i genera noves perspectives per cogitar sobre la realitat i noves interpretacions sobre l'actualitat i la història. Com afecten les problemàtiques actuals a la nostra visió historiogràfica i com afecta la nostra visió historiogràfica als conflictes de l'actualitat?

L'accés a fonts primàries ha estat complicat, principalment degut a la barrera lingüística, que he pogut salvar gràcies al diccionari *Wehewehe*. Dins les fonts primàries cal destacar la premsa escrita, car molts escrits historiogràfics hawaïans es van publicar en diaris i revistes setmanals, no en formats de llibre. La bibliografia consultada, juntament amb conferències, xerrades i els testimonis a les xarxes socials d'activistes, polítics, artistes i acadèmics hawaïans i d'altres nacions del Pacífic, han acabat per oferir tot un ventall d'informació que m'ha permès realitzar aquest estudi.

El treball ve determinat per dos grans apartats, *Aupuni* i *Lāhui*. *Aupuni* significa “regne” i és l'apartat inicial, on em dedico a fer recerca historiogràfica, centrant-me en l'època monàrquica (segle XIX) i analitzant el context de cadascun dels monarques regnants. *Lāhui* significa “nació” i és un apartat on tracto temes específics de la sociopolítica hawaïana com ara la identitat nacional, la sobirania o el gènere. Al final del treball he elaborat també un glossari de termes per a facilitar la lectura i la comprensió de conceptes hawaïans que costin d'entendre.

Aupuni: la història d'un regne

La construcció historiogràfica de la *lāhui*

La Reial Societat Històrica Hawaiana neix l'any 1841, ja consolidat el Regne de Hawai'i. Va ser el primer pas oficial de Hawai'i per recopilar, protegir i divulgar la memòria de la *lāhui*, la nació hawaiana. En aquest fet hi van participar els considerats com a grans pares de la historiografia hawaiana: Davida Malo (1795-1853), Samuel Papa ʻĪʻĪ (1800-1870), Samuel Mānaiakalani Kamakau (1815-1876). La historiografia hawaiana havia estat fonamentalment oral fins aquest moment, essent transmesa generacionalment a través de la figura dels *kupuna*, els avis i les àvies, i mitjançant els *mele* (càntics) i la *mo'okū'auhau* (genealogia). Malo, ʻĪʻĪ i Kamakau, així com la Reial Societat Històrica Hawaiana, suposaren el primer pas cap a una historiografia academicista a Hawai'i, és a dir, serien els artífexs de la construcció historiogràfica de la *lāhui*.

Kamakau ens descriu la societat hawaiana com una societat mutant degut a les invasions precedents a l'arribada europea, esdeveniment sobre el qual manquen moltes dades historiogràfiques. Malo i ʻĪʻĪ també esmenten aquest procés que hem d'interpretar com un procés demogràfic natural, no com una invasió forçosa pròpia d'un context bel·licista. Kamakau explica que la societat hawaiana propiciava i reclamava l'arribada de subjectes forans, la qual cosa manifesta que els canvis sociopolítics hawaians no són una conseqüència única de l'arribada europea (Silva, 2004, p. 18), ja que aquestes realitat eren una mecànica pròpia i ancestral dels pobles del Pacífic com a coneixedors de les metodologies necessàries per a viatjar per aquest oceà (Arvin, 2019, pp. 1-35). Tahití i Samoa serien els principals llocs d'origen d'aquests contingents forans que anirien arribant a Hawai'i al llarg d'un període comprés entre finals del segle XVII i principis del segle XVIII (Silva, 2014, pp. 16-18), tal i com demostra la presència del terme *Kahiki*, que pot fer referència específicament a Tahití o de forma general a les nacions del Pacífic. L'objectiu de cercar l'arribada d'aquestes persones foranes era atreure potencials líders

donada la manca de persones aptes a Hawai'i. Hi han diverses interpretacions sobre aquest fet. Kamakau va promulgar que a Hawai'i era la gent comuna, *maka'āinana*, la que actuava en paper dels líders, *ali'i*, mentre que l'autora Kawena Pukui (1895-1986) interpreta que tothom havia estat *ali'i* fins l'arribada d'aquests nous lideratges. Les tesis de Malo recolzen la visió de Pukui en apuntar que l'oblit del llinatge o la degradació d'aquest mitjançant matrimonis amb grups inferiors hauria fet sorgir els *maka'āinana* dels *ali'i*; Lilikalā Kame'eiehiwa recolza la teoria de Kamakau i afegeix que els mèrits personals i el prestigi haurien donat lloc als llinatges nobles dels *ali'i* (Malo i Emerson, 1903; Pukui i Graighill, 1958, pp. 179-181). Les genealogies hawaianes esmenten a un personatge anomenat Pa'ao, qui era un *kahuna*, una persona amb influència espiritual, moral o filosòfica a la societat. Pa'ao hauria viatjat a Tahití i tornat amb Pilika'aiea, el primer rei de la dinastia Pili, que regnaria a l'illa de Hawai'i. Pilika'aiea va haver d'enderrocar un cabdill nadiu, Kapawa. Aquesta història xoca amb la teoria de Kamakau, ja que Pilika'aiea va haver d'enderrocar un antic lideratge per consolidar el seu. La interpretació actual es basa en què la pèrdua de legitimitat dels *ali'i* hawaïans, que havent-se unit amb persones comunes, havien donat lloc a llinatges impurs, implicava que els *kahuna* com Pa'ao cerquessin nous lideratges (Beckwith, 1970, p. 373).

De les invasions podem representar una societat triangular amb tres vèrtexs: els *ali'i*, el grup governant, els *kahuna*, els erudits, i els *maka'āinana*, els comuns. S'apunta a l'existència d'esclavitud a través un grup anomenat *kauwā*, però ha de relacionar-se amb períodes bel·ligerants i un grup marginal, pàries apartats de la societat destinats sovint a sacrificis. El terme *kauwā* està més relacionat amb la inferioritat d'un individu respecte a un altre per diversos motius com l'edat (Malo i Emerson, 1903, p. 96). Aquest triangle s'ha d'entendre com una mirada superficial i general, ja que hi trobaríem nombrosos grups intermedis entre els diversos vèrtexs. Kamakau en desglossa onze i ens especifica

que l'autoritat dels *ali'i* està relacionada amb les *akua*, les divinitats, que confien en les seves aptituds per protegir la terra i la gent (Kamakau, 1887). Si els *ali'i* perdien la capacitat de protegir, havien perdut el favor de les *akua* i per tant el *mana*, el poder. Les relacions socials no eren per tant feudals, com s'ha interpretat en el passat, ja que les accions dels *ali'i* podien provocar la pèrdua de la seva legitimitat de governar i rebre per tant resposta dels *maka'āinana*, però també d'altres *ali'i* propers, els quals podien acollir els *maka'āinana* si abandonaven la terra o podien atacar i provar d'imposar-se com uns governants més aptes (Seaton, 1972, p. 200). Les històries sobre la recerca de nous líders com la de Pa'ao s'engloben dins d'aquestes dinàmiques socials estan relacionades amb aquestes relacions sociopolítiques, a les quals el reconeixement dels *maka'āinana* esdevé un element central. Aquest reconeixement es materialitzaria durant el *Makahiki*, el festival més important de la cultura hawaiana, celebrat en honor a Lono i considerat com l'equivalent de Cap d'Any. Un dels rituals consistia en provar el líder, per tal de veure si conservava el *mana* suficient per seguir governant o els *akua* ja no l'afavorien. L'*ali'i* havia d'arribar en canoa i havia d'atracar, mentre que els *maka'āinana* s'ho havien d'impedir. Si aconseguia forçar la seva arribada, sovint amb ajuda d'una tropa, el seu *mana* era inqüestionable. Es pensa, però, que els *maka'āinana* s'hi resistien amb més ímpetu si estaven descontents amb ell (Seaton, 1974, p. 201). Es manifesta així que la capacitat de sotmetre era un requisit fonamental per a governar: s'havia de sotmetre la població (*maka'āinana*), els cabdills inferiors (*kaukauali'i*) i, en algunes ocasions, també els *kahuna*, les autoritats religioses (Osorio, 2002, p. 4).

Contràriament al que Occident ha interpretat, el món del Pacífic no estava compost per cultures insulars aïllades, sinó per pobles en constants relació. S'esmenta el *mele* de Kau'lu, un mariner de qui es deia que havia vist el món sencer, de Lu'ukia i Kaupe'a, que estaven unides perquè el germà de Lu'ukia va deixar embarassada Kaupe'a, que tornaria

a la seva illa natal per donar a llum. Kamakau ens adverteix sobre l'exageració com a recurs literari, però sí posa èmfasi a la menció de toponímics vinculats a Àsia. La interpretació de Kamakau sobre els *mele* es recolzada per autores contemporànies, que argumenten que la *lāhui* havia viatjat en llargues expedicions pel Pacífic i molt probablement per Àsia (Silva, 2004, pp. 87-123).

Tot i que la *lāhui* ja tingués aquestes dinàmiques, és innegable que l'arribada europea va marcar un punt d'inflexió. Amb James Cook arribaren a l'illa epidèmies, plagues, canvis en l'estil de vida de la societat i assimilació dels valors culturals europeus. Kamakau ens parla de les *ma'i ahulau*, epidèmies, fent especial menció a les malalties venèries (Kamakau, 1887). En el seu anàlisi, Kamakau responsabilitza les dones hawaianes i el seu estil de vida nociu d'aquestes *ma'i ahulau*, per mantenir relacions amb els *haole*, els homes blancs, una anàlisi misògina i patriarcal originada per l'educació cristiana de l'autor. Aquestes malalties suposaren un primer gran cop contra la governabilitat hawaiana. La manca d'*ali'i* implicava un problema sociopolític que anava més enllà de la pèrdua individual, tal i com manifesten les històries de Pa'ao i l'arribada d'*ali'i* forans (Osorio, 2002, p. 9). Les crítiques als *haole* ja les trobem a l'obra de Kamakau, però es diferencien de les crítiques posteriors perquè culpaven a la figura de James Cook individualment per haver ofès la *lāhui* acceptant ofrenes divines, transgredint la moralitat hawaiana. D'aquesta manera, l'assassinat de Cook i la tripulació l'any 1779 a Kealahukua hauria resolt aquestes problemàtiques, la qual cosa no va passar. L'error de la teoria de Kamakau fou individualitzar el conflicte, ja que en aquella pròpia època hi hauria altres homes *haole* que atacarien la *lāhui*. El capità Vancouver entenia que com a occidental era superior a la població hawaiana i es va involucrar a les guerres insulars, interferint en la sociopolítica hawaiana de forma directa, i altres noms destacables són els de Simon i Thomas Meltcalfe o Aleksandr Baranov (Kuykendall, 1961, pp. 31-34). Algunes

d'aquestes persones com Baranov van rebre contestacions hostils per part dels governants de la *lāhui* (Silva, 2004, pp. 15-45). Generalment, les relacions dels pobles del Pacífic amb els europeus es diferenciaren de les colonitzacions a Amèrica degut a les lògiques de la Junta de Valladolid del 1550-1551, que implica que els indígenes es poden civilitzar, però la població negra no, legitimant l'esclavitud negra (Arvin, 2019, pp. 40-42). El problema d'aquesta lògica és que els pobles del Pacífic estan conformats per individus amb tonalitats de pell diverses. El problema racial de les lògiques colonials tindrà un gran impacte en la relació entre europeus i illencs del Pacífic, però també en les relacions entre els illencs de diferents territoris (Arvin, 2019).

L'any 1758 naixia a Hawai'i Kamehameha el Gran, descendent d'un llinatge *ali'i*, era nebot de Kalani'ōpu'u, un dels reis de l'illa de Hawai'i, i era molt respectat per haver ajudat el seu oncle en la lluita contra l'usurpador Alapa'i. Fins la mort del seu oncle l'any 1782, res indicava que Kamehameha esdevindria l'artífex d'una revolució sociopolítica que, mitjançant la unificació de l'arxipèlag, donaria lloc al naixement del Regne Hawaià. Kamehameha va rebre el control de la vall de Waipio'o i una gran autoritat com a guardià de Kū, *akua* de la guerra. L'hereu el tron fou el seu cosí, el fill de Kalani'ōpu'u, anomenat Kīwala'ō. S'observen divergències entre els cosins, observades pel propi James Cook. A Kamehameha se'l descriu com un noi amb actitud mentre que a Kīwala'ō se'l considera més feble, realitat que no només comentava Cook, sinó també els *ali'i* de la regió de Kona. (Kuykendall, 1938). Els *ali'i* d'aquesta regió occidental van aliar-se amb Kamehameha perquè temien que la debilitat de Kīwala'ō l'apropés al seu oncle, Keawemauhili, germà del rei difunt i *ali'i* a Hilo, a l'est de l'illa. D'aquesta aliança en sorgiria la Batalla de Mokuohai (1782), a la qual moriria Kīwala'ō i Kamehameha s'imposaria com a rei. Hawai'i quedava dividida així en tres regions:

- Kailua-Kona: franja occidental, dominada per Kamehameha.

- Hilo: nucli oriental, dominat per Keawemauhili.
- Ka'ū-Puna: zona sud-oriental on es va refugiar Keōua, el fill que no havia rebut herència i va aliar-se amb Keawemauhili.

La Batalla de Mokuohai destaca per haver estat la primera gran victòria de Kamehameha en el context de les guerres que el durien a unificar tot l'arxipèlag sota el seu propi poder, fundant el Regne Hawaià (Kuykendall, 1938). És el punt de partida del segle XIX hawaià, un segle marcat per mutacions sociopolítiques on la presència occidental hi seria constant des d'aquests primers enfrontaments, tal i com demostra la incorporació de capitans i homes *haole* a les lògiques hawaianes: cada capità era *ali'i* del seu vaixell (Lee Seaton, 1974, p. 196). Tot i què la Batalla de Mokuohai havia imposat a Kamehameha com un important *ali'i* a Hawai'i, però Keawemauhili i Keōua encara rivalitzarien amb el seu poder. La lluita per la unificació de l'illa de Hawai'i seria el primer pas de Kamehameha en la creació del Regne Hawaià.

Unificació i regnat de Kamehameha (1795-1819)

Mentre Kamehameha es disputava el control de l'illa de Hawai'i, la resta d'illes havien caigut sota la influència de Kahekili, l'antic *ali'i* de Maui. Després de la mort de Peleioholani, Kahekili havia consolidat el seu poder a l'illa d'O'ahu. Això, juntament amb l'aliança que mantenia amb Ka'eokulani, *ali'i* de Kaua'i, convertia Kahekili en l'únic *ali'i* que podia rivalitzar amb les aspiracions de Kamehameha. Les tesis de Kuykendall atorguen a Kahekili una condició més favorable per a unificar totes les illes sota el seu poder (Kuykendall, 1938, p. 34). Els enfrontaments entre Kamehameha i Kahekili començaren en el context de les lluites polítiques de l'illa de Hawai'i, amb el suport que Kahekili havia donat a Keawemauhili i Keōua. L'any 1786, Kamehameha atacaria Maui, manifestant què no només es tractava de respondre al suport que donava als seus enemics, també el desafiava com a *ali'i*. En aquests anys, les guerres insulars donaren marge a comerciants occidentals, majoritàriament britànics i estatunidencs, per a incloure l'arxipèlag en les seves rutes comercials. En un context bèl·lic estès per l'arxipèlag, el comerç d'armes esdevindria dels més beneficiaris. Kuykendall ens parla de la Cursa Armamentista dels principals *ali'i* per fer-se amb armes i aliances que poguessin atorgar avantatges. En aquesta Cursa Armamentista, Kamehameha portava un gran avantatge: controlava tota la vessant occidental de l'illa de Hawai'i i estava aliats amb aquests *ali'i*. Això li proporcionava una xarxa d'aliats que Kamehameha mantindria gairebé intacta al llarg de tota la seva vida, una llista a la qual hi trobem hawaïans i *haole*. Destaquen Ka'iana, *ali'i* de l'illa de Kaua'i i el primer *ali'i* hawaïà en viatjar en un vaixell occidental; el mariner gal·lès Isaac Davis; el contramestre anglès John Young... Això és fonamental per entendre la història monàrquica de Hawai'i. Occidentals com Davis i Young hi estaven presents en les guerres insulars premonàrquiques i aquests dos homes

passarien la resta de la seva vida a Hawai'i, treballant per a Kamehameha. Estem veient com els primers colons occidentals són anteriors a la fundació del Regne Hawaià.

Amb aquest avantatge, Kamehameha lideraria la Cursa Armamentista, tot i les aliances externes en contra seva. En aquest context, alguns autors com Kuykendall han destacat el suport social a Kamehameha pels actes dels seus contrincants. Per exemple, Keōua utilitzava dones i infants com a exèrcit i va trair Keawemauhili, apropiant-se de Hilo. Tot i aquest fet, a Keōua el sorprendria l'erupció del Kilauea, al cràter del qual tenia el seu campament. Es calcula que van morir unes 400 persones i les petjades de l'enfrontament entre Kamehameha i Keōua van quedar petrificades per la lava (Kuykendall, 1938, p. 38). Kamanawa i Keaweheulu eren *ali'i* de Kona, per tant molt fidels a Kamehameha; Kamanawa era a més el nou marit de la mare de Kamehameha, la Cabdella Keku'iapoiwa II de Kona. Foren enviats com a ambaixadors per resoldre el conflicte amb Keōua, però les possibilitats reals d'arribar a una pau es desconeixen, i les conseqüències d'aquesta trobada van ser la mort de Keōua i la seva companyia (Kamakau, 1887; Kuykendall, 1938, p. 38). Kamehameha va ordenar que Ka'oleioku, germà menor de Keōua, així com la seva companyia, fossin respectats, per la qual cosa podem arribar a sospitar que les intencions inicials d'aquesta trobada no eren arribar a una pau. Amb la mort de Keōua l'any 1791, Kamehameha havia esdevingut rei de l'illa de Hawai'i, obrint-se un període més pacífic fins 1794. L'hegemonia de Kamehameha a Hawai'i va ser testimoniada pel capità George Vancouver, que es va guanyar la seva amistat i va escriure diversos textos sobre Hawai'i.

En els primers anys de la dècada de 1790, Kamehameha es va dedicar a sofisticar l'administració i consolidar-se com a rei de l'illa. També va manifestar la seva predilecció per Ka'ahumanu, la filla de Ke'eaumoku, el principal aliat de Kamehameha, una dona que participaria activament en el nou panorama polític fins a esdevenir-se la dona més poderosa de Hawai'i. Vancouver s'involucrà personalment en aconseguir la pau entre

ali'i, la qual cosa s'interpreta actualment com una manifestació més del colonialisme, ja que Vancouver hauria estat motivat per motius comercials. Aconseguint aquest període pacífic, el britànic va poder introduir a l'arxipèlag els animals de ramaderia, entre d'altres coses. Si bé Kuykendall manifesta bones intencions i la voluntat de millorar la vida dels hawaïans i les hawaïanes, és innegable que hi ha una ideologia colonial al rerefons d'aquests comportaments, car Vancouver entenia que era capaç d'ajudar un poble que no era cristià ni blanc perquè ell mateix sí ho era. Entre 1793 i 1794 sorgirien conflictes entre Kamehameha i Vancouver, ja que el britànic volia que Kamehameha cedís l'illa de Hawai'i a Anglaterra i que els seus habitants esdevinguessin relatius a l'Imperi Britànic. Això, juntament amb les converses sobre Déu, hauria portat a Kamehameha a allunyar-se de Vancouver perquè els seus interessos no coincidien (Kuykendall, 1938). A diferència de John Young i Isaac Davis, que quedaren incorporats a la sociopolítica hawaiana com els *ali'i* Olohana i Aikake respectivament, Vancouver seguia mantenint-se vinculat a la corona britànica.

El període pacífic acabaria amb la mort de Kahekili l'any 1794. La gran figura autoritària a Maui, Lāna'i, Moloka'i, O'ahu i Kaua'i havia desaparegut. El seu aliat, Ka'eokulani, i el seu hereu, Kalanikūpule, ocuparen el seu espai, beneficiant-se especialment el primer en obtenir el control de Moloka'i, Maui i Lāna'i, mentre que el seu fill controlaria O'ahu. Sorgirien llavors disputes per l'illa de Maui, anomenades en hawaïà com a Kuki'iahu, i aquesta guerra tindria conseqüències contradictòries per a Kalanikūpule. Si bé va guanyar Ka'eokulani, el debilitament de les seves tropes va permetre que Kamehameha iniciés la Batalla de Nu'uānu el maig de 1795. Cinc mesos després de vèncer Ka'eokulani, Kalanikūpule va ser capturat i el seu exèrcit, arraconat, va llençar-se o va ser obligat a llençar-se des del penya-segat Nu'uānu. Entre aquestes persones hi seria Ka'iana, qui havia traït Kamehameha i s'havia aliat amb Kalanikūpule. L'any 1898 es van descobrir

vuit-cents cranis en el context d'una obra, una prova de la violència i l'alta mortalitat de la batalla.

La Batalla de Nu'uanu va atorgar molt de poder a Kamehameha, però encara mancava la conquesta de Kaua'i i Ni'ihau, ambdues sota el poder de Kaumuali'i, fill de Ka'eokulani. A més, el 1796 es va produir la revolta de Namakeha, germà de Ka'iana. Les intencions de conquesta van reafirmar-se després que l'any 1803, Kaumuali'i rebutgés l'oferta de pau de Kamehameha, però una malaltia registrada a les fonts com a *ma'i 'ōku'u*, la qual podria haver estat còlera, va endarrerir els esdeveniments fins l'any 1809. Durant aquests anys, Kamehameha va consolidar el seu poder a l'arxipèlag, estimulants el comerç amb els haole i adquirint vaixells britànics i estatunidencs. L'any 1805, Kaua'i va començar a pagar un tribut per mantenir la seva autonomia, tot i les exigències de Kamehameha de rebre'l a O'ahu, on durant aquests anys havia establert la seva cort. Kaumuali'i no volia acabar com Keōua i no va acceptar les peticions de Kamehameha fins l'any 1810. Aquell any va visitar O'ahu i va aconseguir que Kaua'i fos reconegut com un regne tributari sota la jurisdicció de Kamehameha. Aikake, conegut anteriorment com a Isaac Davis, va morir enverinat aquell abril per evitar els complots d'assassinat en contra de Kaumuali'i, fet que demostra que les sospites de l'*ali'i* de Kaua'i no serien infundades.

L'any 1812, Kamehameha va tornar a Kailua amb la seva cort com a rei del Regne Hawaià. El seu govern estaria vinculat a la protecció i difusió de la cultura hawaiana i al creixement comercial, especialment vinculat a la presència *haole* (Kamakau, 1887). Kamehameha hauria estat molt interessat en relacionar-se amb els occidentals, però sense alterar les formes governamentals del seu poble. Kuykendall defineix el seu sistema com una autocràcia feudal, encapçalada per una monarquia absolutista, i aquesta monarquia única a tot l'arxipèlag es considera el punt de partida de les dificultats que viuria la població hawaiana al llarg del segle XIX (Kēhaulani, 2017). El rei era l'amo de totes les terres, les

quals estaven repartides entre els seus aliats, que havien esdevingut *ali'i*, tot i que en la majoria de casos ho havien estat anteriorment. D'aquesta manera, Kamehameha disminuïa el risc de revoltes, també a través de la figura del *konohiki*, *ali'i* inferiors que administraven un territori concret dins del territori de l'*ali'i* superior. Entre tots aquestes personatges, el monarca era l'*ali'i nui*, el senyor de senyors. Kaua'i seria una excepció a aquest esquema, ja que els seus tributs permetien relativament una major autonomia. Juntament amb Kamehameha, els *ali'i* de Kona van guanyar una posició de privilegi entre els privilegiats, influint en el govern de forma vitalícia. Tanmateix, els seus privilegis no eren hereditaris, i en morir els cinc *ali'i* de Kona que havien lluitat al costat de Kamehameha en les guerres d'unificació, els seus descendents no compartirien el seu prestigi, tot i que sí van romandre com a òrgan conseller. El monarca comptava amb Kalanimoku, que adoptaria el nom de William Pitt perquè les seves funcions eren molt similars a les del Primer Ministre britànic de l'època, i què es mantindria en el seu càrrec fins els primers anys del govern de Kamehameha III.

Després de la unificació, els *ali'i* havien passat a ser personatges lleials a Kamehameha, i no individus amb un llinatge concret. La por a una sublimació hauria portat a Kamehameha a comptar amb persones com John Young, que era britànic, i això manifesta el fort vincle entre Hawai'i i Regne Unit durant la gènesi del Regne Hawaià. Els estatunidencs i altres *haole* consideraven que l'arxipèlag era un protectorat britànic, però no hi ha fonts consistents que puguin demostrar que Hawai'i va ser un protectorat com a tal. Aviat, Kamehameha va aprendre que els *haole* no eren iguals entre ells, i sempre va mostrar-se més favorable als britànics. Tot i així fou important la presència estatunidenca i la russa, que mitjançant la figura de Georg Anton Schäffer (1779-1836) va manifestar interessos colonials. Schäffer va aconseguir el permís de Kamehameha per a cercar la nau *Bering* a Kaua'i, on aprofitant les tensions entre Kamehameha i Kaumuali'i, va

aconseguir imposar la influència russa. Rússia esdevindria la primera nació haole en construir factories i instal·lacions a l'arxipèlag. Schäffer va prometre que l'Imperi Rus el recolzaria si Kaumuali'i es decidia a atacar Kamehameha. Quan Schäffer va tornar a O'ahu, Kamehameha va ordenar l'expulsió dels russos, la qual es va efectuar pacíficament. John Young esdevindria llavors l'encarregat de dirigir la construcció d'un fort que havia iniciat Schäffer, amb la col·laboració d'un altre britànic, George Beckley. Schäffer va romandre a Hanalei, Kaua'i, on dirigiria la fortificació de la badia. Kaumuali'i va rebre l'ordre de Kamehameha i la va respectar, però l'expulsió dels russos de Kaua'i va ser forçosa. Mitjançant les armes, Kaumuali'i va expulsar definitivament els contingents russos l'any 1819. Hi ha la teoria que Schäffer va actuar sense autoritat i que en arribar a Sant Petersburg va ser reprimit per ordres de Baranov, el director de la Companyia Russo-Americana, ja que l'Imperi Rus hauria entès Hawai'i com un protectorat britànic. Otto von Kotzebue, comandant del *Rurick*, una nau de la flota imperial, va arribar a Hawai'i l'any 1816 i va comunicar a Kamehameha que Schäffer no representava l'Imperi Rus. El fet que Rússia visités posteriorment Hawai'i també defensa aquesta hipòtesi (Kuykendall, 1938, pp- 58-59).

Durant el govern de Kamehameha, els *haole* no van tenir terres. Això és fonamental perquè la possessió de la terra serà el gran conflicte entre *kānaka maoli* i occidentals (Silva, 2004, pp. 40-45). Les terres que cultivaven els *haole* eren propietat del rei i no eren heretables. Tot i els esforços de Kamehameha per preservar les tradicions i els sistemes hawaïans, el seu govern assentaria noves estructures de poder que iniciaria l'ascens dels *haole* en les estructures sociopolítiques de Hawai'i (Osorio, 2002, p. 4 i 9). L'any 1819, el rei fundador moria i el seu primogènit, Liholiho, esdevindria el segon rei del Regne Hawaià.

El revolucionari regnat de Liholiho (1819-1824).

La mort de Kamehameha obriria un any de crisi al Regne Hawaià. La mort del fundador era traumàtica perquè el regne s'havia unificat mitjançant la força i Kamehameha ja va provar en vida de minimitzar les possibilitats d'una revolta (Kuykendall, 1938, p. 61). El major llegat possible hauria estat deixar un tron assegurat a Liholiho, que havia estat declarat hereu amb cinc anys d'edat. Va créixer envoltat de *kahuna*, ja que des de ben petit assumiria tasques relacionades amb la custòdia dels temples i l'honor de les divinitats. Els vincles amb l'Imperi Britànic tornaren a ser destacables: regnes insulars unificats mitjançant processos no pacífics. Mantenir les relacions intensives amb aquesta nació *haole* era qüestió d'assegurar-se un aliat (Kamakau, 1887).

Liholiho va esdevenir rei en el moment precís en què es va constatar la mort de Kamehameha a Kailua, però les tradicions hawaianes impediën que prengués possessió del càrrec. La residència real havia estat tacada per la mort i havia de ser purificada, de manera que va transcórrer una setmana fins que Liholiho esdevingués Kamehameha II. Aquesta coronació ja va rebel·lar què el regnat de Liholiho seria diferent. Ka'ahumanu va anunciar que governaria al costat de Liholiho sota el títol de *kuhina nui*. Ella no havia estat només l'esposa preferida de Kamehameha, coneguda per la seva actitud política i la seva personalitat. Era també filla d'un dels principals aliats del rei, Ke'eaumoku. El càrrec de *kuhina nui* seria semblant al de Primera Ministra, càrrec que ocupava Kalanimoku, però seria molt més important, formant-se una mena de poder dual entre Liholiho i Ka'ahumanu, què en ocasions eclipsaria al propi monarca (Kuykendall, 1938). Ella seria una figura política més activa que Liholiho, car les funcions de la *kuhina nui* eren molt àmplies, i el càrrec s'estendria fins el regnat de Kamehameha III, quedant registrat a la Constitució de 1840. Això manifesta que Ka'ahumanu tindria una rellevància fonamental a la història hawaiana. Part de la historiografia ha jutjat a Ka'ahumanu negativament, com

una figura ambiciosa que actuava sota la cerca del poder, i la creació d'aquest càrrec hauria estat la seva maniobra definitiva (Yzendoorn, 1927), però això té més a veure amb el fet de ser una dona que no pas amb les seves accions, ja que Ka'ahumanu va demostrar una capacitat de governar legitimada pel poble i pel propi rei, al qual moltes vegades eclipsava (Kuykendall, 1938). Ka'ahumanu està considerada la persona més poderosa del Regne Hawaià entre la mort de Kamehameha (1819) i la seva pròpia mort (1832) (Osorio, 2002, p. 11). El terme *kuhina nui* s'assembla a una versió fonètica hawaiana del terme anglès *queen*, la qual cosa manifesta els vincles entre l'Imperi Britànic i la monarquia hawaiana, però també les ambicions personals de Ka'ahumanu, que s'inspiraven per les dones de la reialesa britànica (Lee Seaton, 1979, p. 196).

El paper de Ka'ahumanu i el regnat de Liholiho destaquen per un esdeveniment crucial al Regne Hawaià: l'abolició dels *kapu*. Un *kapu* és un tabú, una prohibició indefinida o temporal sobre alguna qüestió determinada i, per tant, una forma legal. Ka'ahumanu ja transgredia alguns *kapu* associats a les dones, vinculats a la ingesta de determinats aliments. En arribar al poder total, sense la presència de Kamehameha, Ka'ahumanu esdevindria la líder d'un moviment que pretenia alliberar les dones d'aquests *kapu* (Lee Seaton, 1979, p. 196). Esdevindria així una figura essencial en l'assentament del cristianisme a Hawai'i, ja que aquestes dones a les què admirava eren cristianes i aquesta nova fe també xocava amb els *kapu* que pretenia eliminar, iniciant conseqüentment un procés de rebuig de la cultura, la llengua i la moral hawaiana en favor de les formes occidentals i cristianes (Osorio, 2002, p. 11). La discussió sobre l'abolició dels *kapu* hauria estat anterior a la coronació de Liholiho i un debat comú entre els *ali'i* de Kailua, però l'abolició oficial no es produiria fins el novembre de 1819 (Kuykendall, 1938). Els primers *kapu* en atacar-se foren els alimentaris (*ai kapu*), que dividien espais d'ingesta segons el sexe i estipulaven l'existència d'aliments exclusivament masculins com el porc

i el plàtan (Seaton, 1974, p. 200). Aquest moviment inicial es coneixeria com a *Ai Noa*, que significa literalment Alimentació Lliure. Tot i els dubtes de Liholiho, Ka'ahumanu va comptar amb el suport d'una altra dona molt poderosa, la mare del rei, Keōpūolani. Ambdues dones van manifestar l'abolició dels *ai kapu* menjant assegudes al costat del germà menor de Liholiho, Kauikeaouli, en un banquet a l'estil europeu convocat pel propi rei (Kuykendall, 1938).

L'aboliment dels *kapu* conduiria a la inhabilitació del sistema religiós hawaïà, esdeveniment fonamental per a l'expansió del cristianisme. Tanmateix, el rebuig a aquest sistema tradicional o la nostàlgia serien dues tendències que marcarien la sociopolítica del Regne Hawaià. La historiografia ha assenyalat la presència dels occidentals i el cristianisme com a causa de la caiguda dels *kapu* (Kuykendall, 1938), no només per part dels capellans i missioners, també per capitans i altres *haole* que animaven a convertir-se i rebutjar els *kapu* (Lee Seaton, 1974, p. 196). Tanmateix, les accions de figures com l'*ali'i* Keōpūolani, Ka'ahumanu o el propi rei Liholiho serien fonamentals pel desprestigi i el rebuig de la religiositat hawaiana, que passaria a practicar-se en secret (Daws, 1974, p. 57). La destrucció dels ídols i dels *heiau*, els temples hawaïans, tindrien lloc després d'aquest esdeveniment, i com a conseqüència, el caràcter diví dels *ali'i* es perdia, ja no eren governants per gràcia dels *akua* i es perdien els vincles genealògics que feien dels *ali'i* llinatges nobles (Osorio, 2002, p. 11; Beckwith, 1932). Això implica que hi hauria oposició a aquest canvi i, de fet, moltes persones van seguir mantenint els seus cultes en secret, inclús *ali'i* que havien recolzat l'abolició dels *kapu* (Kuykendall, 1938). Kekuāokalani, cosí de Liholiho, va liderar una revolta des de Ka'awaloa, al sud de Kailua, on s'havia retirat després d'abandonar la cort. A l'altre costat de l'illa es viuria la revolta de Hamakua, a l'est de Kailua-Kona, de manera que Liholiho va enviar una comitiva a Ka'awaloa per resoldre la disputa de manera pacífica. Tot i que la pròpia Keōpūolani hi

va anar, la iniciativa va fracassar i es va produir la Batalla de Kuamo'o, a la qual moririen Kekuaokalani i la seva esposa, Manono. L'objectiu de l'aboliment dels *kapu* encara es discuteix, però no s'ha d'interpretar com una mesura oficial de rebuig a la religió hawaiana i de cristianització, perquè la decisió no tenia res a veure amb implementar una religió oficial (Seaton, 1974, p. 201). Kamakau ens explica que la interrupció del *kapu* era una costum pròpia dels funerals i del dol, però què el successor havia de restaurar-ho després. Això fa possible interpretar que Liholiho no hauria tingut intencions reals d'abolir els *kapu*, però és una hipòtesi difícil de corroborar (Kamakau, 1887). Els *kapu* també indicaven l'estatus de cada ali'i, relacionant-se amb la consanguinitat matrimonial i distingint-se res rangs principals: *kapu moe*, *kapu noho* i *kapu wohi*.

- El *kapu moe* s'obtenia d'un matrimoni *ni'aupi'o*, entre dos persones amb el *kapu moe*.
- El *kapu noho* s'obtenia d'un matrimoni *noha*, és a dir, entre persones amb rang equitatiu.
- El *kapu wohi* era el rang més baix i s'obtenia d'un matrimoni entre *ali'i*.

En aquests matrimonis, la consanguinitat era un aspecte cabdal. Els *kapu moe* eren germans i germanes; els *kapu noho* germans i germanes de pare o mare (mig-germans); els *kapu wohi* no implicaven consanguinitat. D'aquesta manera, els *kapu* estaven directament relacionats amb el *mana* dels *ali'i*. D'altres *kapu* eren personals, com l'*uha kapu*, el qual dictava què una dona ali'i requeria d'altres per a tenir cura dels seus descendents per a què la seva dignitat no s'embrutés amb els residus dels nadons, o els *kapu* de batalla. Apart de les dignitats socials, l'abolició dels *kapu* implicava la liquidació de les antigues divisions de treball i de les creences i els espais sagrats (Seaton, 1974, p. 201). Tres mesos després, a partir del 1820, l'arribada de missioners es trobaria una massa poblacional fàcilment accessible i la seva influència augmentaria exponencialment des

d'aquest any fins l'enderrocament de la monarquia (Seaton,. 1974, p. 204; Osorio, 2002, p. 19).

La lectura historiogràfica del regnat de Liholiho el situa com un monarca inferior entre dos grans reis, Kamehameha i Kauikeaouli. Tot i haver sotmès els rebels durant la seva coronació, el rei es mantindria alerta durant tot el seu regnat, fins i tot dins del propi govern, sospitant de Kalanimoku i de la presència *haole*. Tal i com havia passat amb l'Imperi Rus, es temia què els *haole* poguessin amenaçar la sobirania nacional, i en certs casos, no eren paranoies de Liholiho. Peter Dobell, irlandès vinculat a l'Imperi Rus, va enviar una carta l'any 1820 a Karl Nesselrode, Ministre d'Assumptes Exteriors de l'Imperi Rus, per a procedir a la colonització de Hawai'i (Kuykendall, 1938, p. 72). Es sospita que hi havia tensions entre *haole*, especialment entre britànics i estatunidencs, i la teoria de Kuykendall manifesta que aquestes tensions repercutien en gran mesura en la vida de les persones *kānaka maoli*. Liholiho mantindria les polítiques del seu pare: permetria la nacionalització de subjectes estrangers, però sota les lògiques hawaianes, per la qual cosa no podien ser propietaris de les terres que treballessin. El rei n'era l'únic propietari i podria reclamar la terra, estigués conreada per *haole* o per *kānaka maoli*. A més, durant el seu regnat, Honolulu va esdevenir un centre comercial internacional i Liholiho hi fixaria allà la seva residència oficial. En la pràctica, Liholiho passaria la major part del temps viatjant per l'arxipèlag, una pràctica heretada del seu predecessor que l'apropava als súbdits i minimitzava el risc de revoltes. De la mateixa manera que Kamehameha, Liholiho consolidaria les relacions amb l'Imperi Britànic.

El 9 d'octubre de 1821, Ka'ahumanu es va casar amb Kaumuali'i, *ali'i* de Kaua'i. Posteriorment, es casaria amb el seu fill, Keali'iahonui, la qual cosa evidencia fortes motivacions polítiques. Kaumuali'i va ser obligat a exiliar-se i a casar-se amb Ka'ahumanu com a símbol de submissió, però la seva mort l'any 1924 va portar a

Humehume, un dels seus fills, a liderar una revolta que no tingué èxit. D'aquesta manera, Ka'ahumanu va obligar a Keali'iahonui a casar-se amb ella, abandonant la seva primera esposa, Deborah Kapule. Aquesta estratègia va implicar que, entre 1821 i 1824, Kaua'i va quedar vinculada a la monarquia del Regne Hawaià i les seves aspiracions sobiranistes van ser finalment esclafades (Kuykendall, 1938, p. 76).

L'any 1824, Liholiho va viatjar al Regne Unit amb la reina Kamāmalu. A més del gest polític, aquest viatge venia marcat per un desig personal de Liholiho. Tanmateix, a principis de juny, la reina va emmalaltir de xarampió i va morir un més després. Passats sis dies, moriria Liholiho. El capità George Anson Byron comandaria la nau de la flota britànica que portaria els cossos a Hawai'i, on s'enterrarien a l'agost a Mauna Ala, el mausoleu reial. Això és fonamental, ja que Liholiho i Kamāmalu van ser enterrats sota la presència de clergues cristans i en les primeres tombes d'inspiració occidental de la història de Hawai'i.

Kamehameha III, un rei constitucional (1825-1854)

Kauikeaouli era el germà menor de Liholiho i va esdevenir rei sota el títol de Kamehameha III. Educat sota influència cristiana, estava vinculat personalment amb les tradicions hawaianes. Això manifesta la confrontació entre dos models diferents i oposats: el hawaia, que cercava la cultura i les tradicions pròpies com a model, i l'occidental, basat en la cristianització i la creixent influència dels *haole*, especialment els missioners calvinistes (Silva, 2004, p. 61). Els inicis del seu regnat van suposar una regència de Ka'ahumanu, ja que ell tenia només onze anys. Des de la fundació del Regne Hawaià, la població *kānaka maoli* havia anat decreixent, a diferència del què passava amb la població *haole*, i els valors cristians començaven a imposar-se. El matrimoni amb Nāhi'ena'ena, la seva germana, es va rebutjar per incest, tot i comptar amb el suport dels *ali'i*. Aquest fet manifesta què els missioners tenien ja una forta influència a mitjans de la dècada de 1820.

La influència *haole* es manifesta també en les primeres redaccions legals hawaianes. Influenciat per missioners com William Richards, molt proper al rei Kauikeaouli, el rei donaria els passos suficients per a la redacció d'una primera constitució l'any 1840. Molts missioners acabaven esdevenint diplomàtics i polítics a Hawai'i. En el cas de Richards, la fundació de l'escola de Lahainaluna l'any 1831 formava part de la creació del primer sistema educatiu de Hawai'i, dirigit pels missioners amb l'objectiu de cristianitzar. Els missioners van ser els creadors del *palapala*, l'alfabet de la llengua hawaiana, i tot i què tingueren molt d'èxit, gran part de la població abandonava els seminaris quan havia après a llegir i escriure. A principis de la dècada de 1830, aquestes escoles havien tingut una forta importància, però uns anys després van començar a decaure. L'alfabetització de la població *kānaka maoli* és una de les grans fites del regnat de Kamehameha III (Goodyear-

Ka'opua, Kauai et. al., 2008). En base a aquesta alfabetització, els codis legals de Hawai'i van començar a plasmar-se en documents escrits com el *Mahele o Big Mahele*, el codi que regulava la propietat de la terra.

La influència dels *haole*, especialment dels missioners, era també un problema. A més d'anular el matrimoni amb Nāhi'ena'ena, Kauikeaouli va ser durament criticat per casar-se amb Kamala l'any 1837, després de la mort de la seva germana. Era una *ali'i* d'un llinatge de baix rang, se la considerava *maka'āinana*, i per aquest motiu va suposar un distanciament entre el rei i la nova *kuhina nui*, Kina'u, juntament amb alguns *ali'i*, ja que aquests consideraven que Kamanele, filla d'un conseller de Kamehameha I anomenat Kuakini, era una esposa més apta. Aquesta confrontació per trobar una esposa adequada venia de la mà de la cristianització del Regne Hawaià, que no es va produir sense problemes. Si bé els missioners que arribaren a l'illa eren majoritàriament estatunidencs calvinistes, hi havia altres branques del cristianisme presents a l'illa. L'any 1839, França va enviar diverses naus a Hawai'i per a consolidar la presència catòlica, i aquell mateix any es va promulgar l'Edicte de Tolerància. A més, es van pagar 20.000 dòlars a l'Església Catòlica per compensar els danys què havien sofert durant els governs de Kamehameha i Liholiho, en què el calvinisme havia estat el cristianisme vigent.

L'any 1840 es promulgaria la primera constitució del Regne Hawaià, transformant-se la monarquia absolutista de Kamehameha en una monarquia constitucional. L'Edicte de Tolerància de 1839 seria un antecedent d'aquesta constitució, que permetria el desenvolupament de tot un sistema legal i jurídic influït per les lògiques occidentals. L'any 1848 s'afegia el *Big Mahele*. Aquesta constitució es coneixeria com les Lleis Blaves (*Blue Laws*), ja que va ser publicada en volums amb una coberta blava, juntament amb recopilacions de lleis anteriors a la promulgació de la constitució. Se la va anomenar també Fonaments de la Llei (*Kumu Kānāwai*). Tot i que la base jurídica fou la legalitat

hawaiana, s'observa a la Constitució de 1840 la forta influència de la moralitat cristiana (Merry, 2000, pp. 79-80). Es va crear la Cambra dels Nobles com a aparell legislatiu, adaptant el paper dels *ali'i* a la nova realitat constitucional, que es va imposar sense violència ni revoltes (Kuykendall, 1961, p. 101). Tanmateix, la promulgació d'una constitució no va evitar que es produís la primera gran crisi de sobirania, coneguda com l'Affair Paulet. L'almirall Paulet, membre de l'armada britànica, va obligar Kauikeaouli l'any 1843 a sotmetre Hawai'i totalment a l'Imperi Britànic, però l'Imperi va rebutjar aquestes accions enviant a l'almirall Thomas. D'aquest fet prové el Dia de la Restauració de la Sobirania (*Lā Ho'ihonui*), en què es commemora la restitució de la sobirania hawaiana gràcies a l'arribada de l'almirall Thomas. Al mateix temps, aquell mateix any, l'Imperi Britànic i França reconeixien oficialment la sobirania del Regne Hawaià, i això commemora el Dia de la Independència (*Lā Kū'okoko*).

Amb la Constitució, el Regne Hawaià definia oficialment els territoris englobats sota la seva sobirania i l'existència de Hawai'i com un Estat monàrquic i una nació progressivament cristiana. La cristianització hawaiana estava intrínsecament relacionada amb el sistema educatiu ideat pels missioners com William Richards, que també podien esdevenir homes d'Estat (Goodyear-Ka'opua, Kauai et. al., 2008). Les mesures oficials deixaven també el cristianisme com la religió afavorida pel govern. La cristianització i la promulgació d'una constitució apropaven el Regne Hawaià a les formes estatals de les potències europees, amb les quals era convenient mantenir relacions igualitàries per evitar esdeveniments com l'Affair Paulet. Seguint l'estratègia de Liholiho, Kamehameha faria una sèrie de viatges, però amb l'objectiu de ratificar la sobirania del Regne Hawaià mitjançant diversos tractats amb les potències europees. L'any 1843, el Regne Hawaià havia passat a formar part de la Societat de Nacions en un fet que es coneix com a Proclamació Anglofrancesa, ja que aquest esdeveniment coincidia amb la reunió entre els

governants de Bèlgica, els Estats Units, França i l'Imperi Britànic i els ambaixadors del Regne Hawaià, Timoteu Ha'alilio, George Simpson i William Richards (Goodyear-Ka'opua, Kauai et. al, 2008, p. 159). L'Imperi Britànic havia signat un tractat anterior l'any 1836 i el 1846 ho faria novament, juntament amb Dinamarca i França. Entre 1851 i 1852, l'Imperi Britànic tornaria a signar un nou tractat, seguit per Noruega i Suècia (Kēhaulani, 2017, p. 51). Aquests tractats formaven part de la voluntat de Kauikeaouli de consolidar la posició del Regne Hawaià com a nació cristiana i constitucional, i consegüentment, plenament sobirana. L'any 1845 va canviar la capital a Honolulu definitivament perquè la ciutat havia estat el gran centre comercial amb els *haole*. Curiosament, si bé l'arribada de missioners no es va aturar i hi havia relacions comercials, els Estats Units no van signar cap tractat durant el regnat de Kamehameha III. Aquesta manca d'acció institucional es contraposa amb la influència que els missioners i la població *haole* estaven guanyant al regne.

La influència *haole* és un fet innegable del govern de Kamehameha III. El rei havia estat assessorat en qüestions legals i polítiques, i per descomptat socials, per missioners i altres homes *haole*, i això és fonamental per a entendre els canvis que es van produir durant el regnat de Kauikeaouli. El debat historiogràfic entorn aquesta qüestió ve protagonitzat pels motius que portaven al rei a fer totes aquestes reformes. L'apropament del Regne Hawaià a les potències europees contrasta amb la manca d'apropament a altres nacions no occidentals. Això ha portat a molts sectors de la historiografia actual a interpretar que Kamehameha III tenia intencions d'assimilar-se a les potències colonials per protegir la sobirania del regne, necessàriament en detriment de les tradicions hawaianes que podien ser interpretades com les pròpies d'una nació colonitzable. De fet, Kamakau ens explica que les primeres lleis del Regne Hawaià es van crear amb Kauikeaouli, manifestant que la legalitat precedent no tenia valor sota les lògiques occidentals (Osorio, 2002, p. 3).

El regnat de Kamehameha III també és significatiu perquè després del seu regnat, la posició social de la dona s'alinearia amb la moral cristiana. Deixarien de poder ocupar espais públics i les seves funcions quedarien cada vegada més alienades amb la vida familiar. En aquest sentit, s'interpreta actualment què el sistema heteropatriarcal, propi del cristianisme, es va consolidar a Hawai'i amb el regnat de Kauikeaouli, tot i que hi ha un debat menor sobre si va ser iniciat per l'abolició dels kapu durant el regnat de Liholiho o no.

L'any 1852, el rei va optimitzar la Constitució. Això implica que Kamehameha III, el rei que va promulgar dues constitucions i què va personificar el regnat més llarg de la història del Regne Hawaià, també va rebre oposició i va haver de rectificar. L'any 1845 va rebre una carta signada per personalitats *kānaka maoli* com el propi Kamakau, on la població manifestava el neguit envers l'ascens sociopolític de la població *haole* (Osorio, 2002, p. 6). “Les Peticions dels *Maka'āinana*” (*Na Palapala Hoopii O Na Maka'āinana*) es va publicar dues vegades a la premsa, al diari *Ka Elele*, la versió en llengua hawaiana del diari dels missioners, *Friend*. Es va publicar també en anglès com “*Una Petició a la Gràcia de Sa Majestat, Kamehameha III, i a Tots els seus Cabdills al Consell Assembleari*”. En aquest document, la població *kānaka maoli* es mostrava neguitosa per l'assentament dels *haole* al Regne Hawaià, especialment frenètic des de la dècada de 1830, i reclamaven que es garantís el dret a la propietat de la terra i la protecció davant l'auge social dels estrangers (*Topics: Hawaiian Early Life*, 2020). L'any 1854, Kauikeaouli moriria i seria acomiadat en una processó. Cap fill amb la reina Kamala havia sobreviscut, fou el seu nebot, Alexander Liholiho, qui el succeiria.

Alexander Liholiho: Kamehameha IV (1855-1863)

Alexander Liholiho era fill d'Elizabeth Kina'u, la *kuhina nui* i germana del rei. Seguint costums hawaianes, esdevindria *keiki hānai* (fill adoptiu) de Kamehameha III i Kamala. Durant la seva adolescència es va formar com a hereu al tron i l'any 1855, en morir Kamehameha III, va coronar-se amb 20 anys. Sota el títol de Kamehameha IV, Alexander Liholiho va tenir l'objectiu de combatre la influència *haole* al regne, que s'havia consolidat per dos processos cabdals. D'una banda, la població *haole* ja superava la població *kānaka maoli*, i de l'altra, els *haole* havien aconseguit introduir-se en la compravenda de terres. Algunes teories historiogràfiques mantenen que els estatunidencs eren l'objectiu concret de Kamehameha IV, però no és un línia de debat que hagi estat molt treballada. Un any després d'esdevenir rei, Alexander Liholiho va casar-se amb Emalani Kalanikaumaka'amano, també anomenada Emma Rooke, la neta de John Young, conseller de Kamehameha I.

Durant el seu govern, el sistema educatiu va occidentalitzar-se i dividir-se en dues branques. L'educació comuna, dirigida a població hawaiana per a formar un bon proletariat, i l'educació en llengua anglesa, on les dones eren ensenyades a ser bones esposes i mares i els homes a ser proletariats qualificats. L'educació va esdevenir racialment estratificada, ja que els *haole* tenien més capacitat econòmica i la seva descendència podia estudiar i formar-se per a formar part d'una elit, mentre que les joventuts *kānaka maoli* no s'ho podien permetre per una creixent mancança de recursos. D'aquesta manera, la presència *haole* al govern i les institucions era legitimada sota el raonament de les capacitats d'un grup i d'un altre. Aquest canvi en el model educatiu venia de la mà d'un canvi social específicament vinculat a la realitat agrària, on les terres havien anat quedant en mans de propietaris *haole* i les persones *kānaka maoli*, conseqüentment, havien esdevingut mà d'obra, juntament amb les persones d'origen

asiàtic que arribaven com a treballadores d'aquests territoris. La transformació del regne en un Estat constitucional havia permès que els *haole* comprassin les terres que les *kānaka maoli* havien cultivat durant generacions, i en aquest canvi hi tingueren molta importància els missioners estatunidencs. Noenoe K. Silva planteja a la seva tesi que el govern de Kamehameha III va veure com els missioners aconseguien implantar el capitalisme colonial, mitjançant específicament les plantacions de sucre. Edward Bailey, arribat a Hawai'i com a missioner l'any 1837, va esdevenir propietari d'una plantació de sucre a Wailuku, Maui, l'any 1850. Richard Armstrong, missioner convertit en Ministre d'Instrucció Pública per Kamehameha III, va provar d'iniciar una altra plantació a Wailuku l'any 1840. William Patterson i el seu fill, James McKinney, van iniciar una plantació de sucre al nord de Wailuku, a la qual s'hi afegiria posteriorment un altre fill, Samuel Thomas (Silva, 2004, p. 47). Els *haole* s'havien enriquit progressivament des del regnat de Kamehameha III mitjançant la privatització de la terra com a medi de producció, en una perspectiva completament oposada a la dels *maka'āinana kānaka maoli*, que havien cultivat les terres generacionalment com a medi de subsistència (Silva, 2004, p. 51). Econòmicament, els *haole* tenien poder com per a fer front a les maniobres polítiques d'Alexander Liholiho, mantenint un estatus superior en detriment de les condicions de vida de la població *kānaka maoli*.

Els *haole* estatunidencs cercaven enfortir els vincles amb el seu país a través d'un comerç lliure d'impostos, sustentat evidentment per una mà d'obra barata. Amb el poder econòmic i polític, els *haole* exercien pressions a oficials i nobles menors per a que recolzessin les seves peticions, contra les quals hi estava un govern encapçalat per Kamehameha IV. Les mesures eren rebutjades perquè vulneraven la sobirania del país i els drets de les *kānaka maoli*, especialment en un context propici a l'enriquiment dels propietaris d'origen estatunidenc, ja que la Guerra Civil dels Estats Units (1861-1865) va

veure com la producció dels Estats agrícoles minvava. Els propietaris estatunidencs a Hawai'i en traurien grans beneficis i demanarien a al rei intervenir en el conflicte, ja que una gran majoria dels missioners havia arribat de Nova Anglaterra i altres zones vinculades al bàndol federat. Alexander Liholiho va tenir dificultats per mantenir la neutralitat de Hawai'i i això manifesta que el país estava ja arrossegant-se a la realitat sociopolítica estatunidenca.

Durant tot el regnat de Kamehameha IV, la premsa escrita esdevindria la principal aliada en la lluita de les *kānaka maoli* per a manifestar les seves preocupacions i les seves exigències. En un context de detriment lingüístic originat per l'ascens polític i econòmic dels *haole*, la premsa va esdevenir un bastió fonamental per a la supervivència de la llengua hawaiana.

Els darrers anys del seu regnat, Kamehameha IV aconseguiria altres tractats amb nacions *haole*: Holanda (1862), Espanya i Itàlia (1863), Suïssa (1864) (Kēhaulani, 2017, p. 51). En aquest context, els *haole* havien esdevingut una elit a Hawai'i, especialment els estatunidencs que havien fet fortuna com a propietaris de plantacions (Silva, 2004, p. 45). Aquesta darrera etapa va estar marcada per la por a una conspiració que donés als Estats Units el control sobre Hawai'i i per la tràgica mort del príncep Albert, l'únic fill d'Alexander Liholiho i Emalani, un nen de quatre anys que ja havia estat considerat socialment com l'hereu al tron. En aquestes circumstàncies es va tornar a manifestar el vincle entre la monarquia hawaiana i la britànica. La reina Victòria va acceptar ser la madrina del príncep Albert i va enviar un bisbe anglicà, en Thomas Nettleship Stailey, per a la celebració del bateig, que hauria tingut lloc a l'Església de Kawaiaha'o, a Honolulu. Stailey va portar un regal de la reina britànica, una copa de baptisme de plata (Hackler, 1862, p. 30). Donada la gravetat de la malaltia, els reis hawaians van batejar el príncep abans de l'arribada de Stailey, a càrrec del calvinista Ephraim W. Clark. La

presència de Stailey es va substituir per la del cònsol britànic, William Synge. L'any 1863, un atac d'asma acabava amb la vida de Kamehameha IV. Fins aquests darrers anys de la seva vida, Alexander Liholiho va mostrar la seva preferència pel món britànic, predilecció que tenia des de la joventut, abans d'haver esdevingut rei. La principal manifestació d'aquesta vinculació amb l'Imperi Britànic era la recerca de vincular-se a l'església anglicana, en detriment de la calvinista, pròpia dels missioners i els *haole* dels Estats Units (Uphus, 1996, p. 42).

La mort del príncep Albert i del rei no eren un fet extraordinari. Les condicions de vida de la població *kānaka maoli* havien empitjorat considerablement. L'asma era una malaltia molt comuna en aquests moments i la mortalitat infantil també era usual, fet que preocupava especialment per l'impacte que tenia sobre la societat del Regne Hawaià. El nombre de població *kānaka maoli* disminuïa enfront l'auge social, polític i econòmic dels *haole*.

La fi de la dinastia Kamehameha: Kamehameha V i Lunalilo (1863-1874)

Historiogràficament s'ha considerat què el germà major d'Alexander Liholiho fou el darrer rei de la dinastia Kamehameha, però el seu successor també estava emparentat amb Kamehameha, de manera què la fi de la dinastia s'ha d'entendre a partir d'aquestes dues figures (Uphus, 1996, p. 3). Lot Kapuāiwa era el germà major de Kamehameha IV, amb el qual s'havia format com a possible hereu al tron. Durant el regnat d'Alexander Liholiho va ser Ministre d'Interior i va ajudar en el Ministeri de Finances (Uphus, 1996, p. 26). L'any 1863 va esdevenir el cinquè rei del Regne Hawaià, coronat per la seva germana, Victoria Kamāmalu, que va esdevenir *kuhina nui* (Uphus, 1996, p. 28).

Kamehameha V s'oposava a la Constitució de 1852, especialment al sufragi universal que es garantia a certs sectors del govern, de manera que ja l'any 1864 iniciaria un procediment per aconseguir una nova constitució (Daws, 1974, p. 185). Aquest fet es relaciona amb la possible voluntat de Lot Kapuāiwa de governar com ho havia fet Kamehameha I, qui no havia estat limitat per una constitució. Ja es va manifestar en contra d'aquesta constitució el 1852 (Uphus, 1996, p. 32). La Constitució de 1864, sorgida d'una convenció a l'Església de Kawaiaha'o, suposava una legalitat més favorable als interessos de la monarquia hawaiana i instaurava un sufragi censatari, segons el qual només votaven els propietaris de terres o els posseïdors de fortunes que superessin una prova de cultura general. D'aquesta manera, aconseguia retornar més competències al rei i eliminava part de la llibertat legal que permetia a altres intervenir en el govern (Uphus, 1996, p. 32). Kamehameha V rebria oposició a la seva voluntat de canviar la constitució, la qual va organitzar en tres grans punts: abolició del càrrec de *kuhina nui*, sufragi censatari i eliminació del Consell Privat (Uphus, 1996, pp. 34-35). També va introduir nous noms a

l'administració, com fou el cas del cònsol francès, Charles de Varigny, com a Ministre de Finances. Entre 1865 i 1869, de Varigny seria Ministre d'Afers Exteriors. Aquestes noves polítiques eren rebudes pels *haole* estatunidencs com una política antiestatunidenca, una interpretació no errada totalment. Els canvis constitucionals anaven directament enfocats en prendre el poder que els *haole* havien anant adquirint, especialment des del regnat de Kamehameha III, i tot i l'oposició rebuda a Kawaiaha'o, el rei va reafirmar la invalidesa de la Constitució de 1852 i va arribar a declarar que si no es permetia la creació d'una nova, renunciava al tron i s'instauraria una república (Uphus, 1996, p. 37). És innegable que un dels principals objectius de Kamehameha V era l'enfortiment del poder monàrquic en detriment del dret constitucional, que afavoria especialment els *haole*. Deixant de banda el debat sobre els sentiments que podia despertar Kamehameha V en els estatunidencs, la Constitució de 1864 va consolidar una divisió sociopolítica que s'havia vingut gestant des del regnat de Kamehameha III. Un sector proper al rei, amb una majoria kōhanga maoli, que cercaven l'enfortiment de la monarquia; i un sector defensor d'un govern liberal que cercava la restitució de la Constitució de 1852, amb una majoria de *haole* estatunidencs que s'oposaven a Kamehameha V. (Uphus, 1996, p. 40).

La enemistat entre estatunidencs i la monarquia hawaiana ha estat un debat calent durant molt de temps, tot i que ara sembla que hi ha consens entorn a la idea de Kamehameha V com a protector de la sobirania hawaiana. Tanmateix, havia heretat del seu predecessor la por a una conspiració per part dels *haole* estatunidencs, els quals cercaven un apropament de Hawai'i amb els Estats Units molt més profund. S'ha volgut veure una tendència annexionista ja en aquests darrers anys de la dècada de 1850, però algunes autores ho consideren exagerat. Si bé és un debat obert, no ho és el fet que els *haole* estatunidencs tenien molts interessos que recolzaven aquest apropament o aquesta unió: eliminar els impostos que implicava vendre productes de l'arxipèlag als Estats Units; el

rebuig del govern de Kamehameha V i la Constitució de 1852, que minorava la seva influència política; i n'és molt important també la posició geogràfica de Hawai'i pels interessos polítics i econòmics dels Estats Units. Lot Kapuāiwa no considerava que unir-se als Estats Units fos una opció, tot i què els Estats Units mostrava interès en adquirir possessió del seu arxipèlag a través del ministre Edward McCook, que fou rebutjat per Kamehameha V (Uphus, 1996, pp. 46 i 47).

Kamehameha V va manifestar la seva voluntat continuista respecte les polítiques d'Alexander Liholiho en matèria d'affers exteriors. El seu vincle amb l'Imperi Britànic a través de l'anglicanisme es va materialitzar en la Catedral de Sant Andreu a Honolulu l'any 1867 (Uphus, 1996, p. 42). Lot Kapuāiwa va dedicar-se a provar de protegir la població *kānaka maoli*, provant de restringir el seu accés a begudes alcohòliques i abolint les lleis en contra de les pràctiques tradicionals hawaianes, promovent la recuperació d'aquests costums. Una de les seves mesures més admirades i recordades és la d'haver recuperat el *hula*, el ball tradicional hawaià, i això es commemora anualment al Prince Lot Hula Festival (Uphus, 1996, p. 83). La reducció de la població *kānaka maoli* havia sigut de més d'un 50% en un parell de dècades. Des de 1840, la principal malaltia era la lepra, de la qual a Hawai'i hi havia poc coneixement. D'aquesta manera, Kamehameha V aprovaria la llei que permetia apartar les persones malaltes a la península de Kalaupapa, a l'illa de Moloka'i.

Econòmicament es continuaria amb la tendència de Kamehameha IV de desenvolupar l'economia hawaiana gràcies a les plantacions de sucre, de les quals els Estats Units n'eren el principal comprador. L'auge de l'economia de plantació va implicar que l'any 1865 es creés l'Agència d'Immigració per a regular la situació dels immigrants, principalment d'origen xinès i en segon lloc japonès, que arribaven per a cobrir la demanda de treball que la població *kānaka maoli* no era capaç d'assolir. Els seus

contractes duraven cinc anys, en el cas de les persones xineses, i deu en el cas de les persones japoneses. El rei volia estimular l'arribada d'immigració polinèsia, ja que la considerava molt semblant a la població hawaiana i tenia aspiracions de augmentar la població, però els contingents polinesis serien minoria: al costat de 200 persones del Pacífic, hi havia arribat més de 700 xineses (Uphus, 1996, pp. 64-67). Durant la Guerra Civil Estatinidenca, la economia hawaiana es va veure altament afavorida, però el 1866, un any després de la guerra, els beneficis es van enfonsar. El mercat estatinidenc s'obria al sucre asiàtic de les Filipines i de la Xina, de manera que els beneficis per a Hawai'i van decaure i la economia va iniciar una recessió arran els darrers anys de la dècada de 1860. Donada aquesta situació, Kamehameha va provar d'impulsar un tractat econòmic de reciprocitat que afavorís el comerç amb els Estats Units. Aquesta proposta havia format part dels gabinets de Kamehameha III i Kamehameha IV, però no havia tingut èxit. L'esborrany del tractat es va aprovar l'any 1867, eliminava els impostos de la introducció del sucre i altres productes hawaians als Estats Units, i diversos productes estatinidencs s'importaven també sense taxes. Els presidents estatinidencs Andrew Johnson i Ulysses Grant van debatre el tractat durant tres anys i el van acabar rebutjant (Uphus, 1996, pp. 52 i 54). L'economia de plantació hawaiana es va veure enormement afectada, mentre que la indústria ramadera va enfortir-se, gràcies a esforços i mesures que havia iniciat Alexander Liholiho (Uphus, 1996, p. 57). L'altra alternativa econòmica era potencia el turisme modernitzant la capital del Regne Hawaià. Es van iniciar projectes arquitectònics que farien de Honolulu una ciutat moderna, entre els quals destaca el Palau 'Iolani, conegut en aquest context com Ali'iolani Hale, i l'Hotel Hawaià, que esdevindria el centre neuràlgic de la vida a Honolulu. Els principals ports dels quals arribaven els turistes eren San Francisco i Sydney (Uphus, 1996, p. 73). En aquest sentit, és rellevant destacar que

Kamehameha V va seguir impulsant la presència internacional hawaiana: l'any 1871 va signar un tractat amb el Japó (Kēhaulani, 2017, p. 51).

Kamehameha V tindria una vida social destacable que manifesta els vincles entre Hawai'i i els Estats Units a través de l'amistat entre Duc d'Edimburg, fill de la Reina Victòria (Uphus, 1996, p. 79). Destaca també la seva petició al kàiser Wilhelm I d'Alemanya per crear la Banda Reial Hawaiana a l'estil de les bandes d'Àustria i Alemanya, petició que va comportar l'arribada de Henry Berger, qui organitzant la Banda Reial Hawaiana va permetre que l'any 1872 es dugués a terme el primer concert. Berger va presentar una composició anomenada "Himne de Kamehameha I", que posteriorment ha esdevingut l'himne oficial de Hawai'i (Uphus, 1996, p. 88). Tanmateix no es va casar mai. Els seus pares havien considerat un matrimoni amb la seva cosina, Bernice Pauahi, però aquest compromís es va desfer quan eren adolescents perquè no estaven enamorats i Kamehameha V sabia que la seva cosina estava enamorada d'un estatunidenc anomenat Charles Reed Bishop. D'aquesta manera, durant el seu regnat es gestaria una crisi successòria (Uphus, 1996, p. 14). Havia fet successora la seva germana, Victoria Kamāmalu, la qual també va actuar com a *kuhina nui*, però ella va morir sense descendència l'any 1866. Juntament amb això, el rei tindria greus problemes de salut relatius a l'obesitat i problemes pulmonars (Uphus, 1996, p. 95). Va cedir el tron a la seva cosina, Bernice Pauahi Bishop, però ella va refusar l'oferta el mateix dia que ell va morir. En aquestes circumstàncies, es va escollir un nou rei entre els *ali'i* aptes tal i com s'estipulava a la Constitució. Hi havia dos candidats, Lunalilo i David Kalākaua. El primer era un Kamehameha per la seva mare, el segon hauria suposat un canvi dinàstic.

Lunalilo prendria el poder l'any 1873 i se'l va conèixer per ser el primer rei escollit de Hawai'i, però no se'l considera un Kamehameha perquè els vincles són més febles que els dels seus predecessors (Kuykendall, 1963). Se'l va batejar com William Charles en

honor a Guillem IV del Regne Unit, prova de què els vincles entre l'Imperi Britànic i Hawai'i encara eren molt forts. Abans de ser rei, Lunalilo havia format part del Consell Privat i la Cambra dels Nobles, i havia estat el segon terratinent més important durant el regnat de Kamehameha III (Galuteria, 1993). Alexander Liholiho i Lot Kapuāiwa van rebutjar el seu matrimoni amb la seva germana, Victoria Kamāmalu, perquè Lunalilo hauria esdevingut rei i la seva descendència hauria tingut un rang superior dins del llinatge. També van evitar que es casés amb Lili'uokalani, que posteriorment esdevindria reina, aconsellant-la a rebutjar la seva proposició. D'aquesta manera, Lunalilo no es va casar i, consegüentment, no va tenir descendència. Durant el seu curt regnat, provaria de desfer alguns dels canvis que havia realitzat Kamehameha V, especialment referents a la Constitució de 1864. Els seus projectes van quedar inacabats per la tuberculosi, de la qual va morir l'any 1874, un any després d'ascendir políticament. Durant el seu curt govern, Lunalilo va tenir dos grans objectius: realitzar reformes democràtiques i resoldre la crisi econòmica, mitjançant la polèmica idea de cedir el territori de *Wai Momi*, coneguda en anglès com Pearl Harbor, als Estats Units com a port exempt d'impostos. Aquesta idea no es va dur a terme finalment per l'oposició majoritària de la població i el govern (Kuykendall, 1961).

Sense hereu designat, probablement pels valors democràtics què el rei volia imposar, es va dur a terme una nova elecció. La reina Emma, vídua d'Alexander Liholiho, ja havia estat considerada hereva per Lunalilo, tot i què mai a arribar a plasmar-ho en un document oficial. Ella representava cert continuisme de la dinastia Kamehameha; els seus seguidors, els emmaïtes, van fundar un partit que es coneix com el Partit de la Reina o Partit de la Reina Emma. El seu rival va tornar a ser David Kalākaua, que aquesta vegada sí va ser escollit com a nou rei del Regne Hawaià, iniciant-se una nova dinastia i una nova etapa a

la història del regne en què els governants ja no tenia relació amb els *akua* ni les tradicions hawaianes, sinó que eren persones escollides (Osorio, 2002, p. 2).

La dinastia Kalākaua (1874-1893)

El govern de Kalākaua

El regnat de Kalākaua s'iniciava amb tensió. La seva victòria sobre la Reina Emma no va ser ben rebuda pels emmaïtes i es van produir aldarulls a Honolulu, coneguts com a Revolta de la Cort de Honolulu. Van deixar una persona morta, el polític partidari de Kalākaua, Lonoaea (Osorio, 2002, p. 156). Si bé s'inaugurava el seu regnat amb una clara mostra d'inestabilitat, aviat el govern de Kalākaua es va vincular a la represa d'un projecte que havia fracassat en diversos regnats: el Tractat de Reciprocitat amb els Estats Units. També es va assegurar de deixar un successor oficial, el seu germà Leleiohoku II, però degut a què moriria l'any 1877, seria la seva germana, Lili'uokalani, l'hereva al tron. En un any, Kalākaua va aconseguir impulsar el Tractat de Reciprocitat, del qual va sorgir un esdeveniment històric: el primer banquet d'Estat de la història dels Estats Units. El president Grant va organitzar-ho per rebre el rei Kalākaua i la Comissió de Reciprocitat, formada pel propietari agrícola Henry Peirce Carter, el Cap de Justícia, Elisha Hunt Allen, i el Ministre d'Afers Exteriors, William Lowthian Green (Kuykendall, 1967). És important recalcar que Kalākaua va aconseguir que el tractat es signés sense cedir cap territori hawaïà.

Kalākaua és una figura clau per al nacionalisme hawaïà, ja que considerava que la seva nació era la més avançada del Pacífic. La historiografia ha assenyalat la important influència del seu conseller, Abraham Fornander, qui considerava que Hawai'i era la nació il·lustrada del Pacífic (Arvin, 2019, p. 65). Actualment es pensa que la influència *haole* en aquest projecte era més rellevant del que semblava, ja que Kalākaua estava molt

influenciat pel seu Ministre de Finances, Walter Gibson, i el Ministre d'Afers Exteriors, Celso Caesar Moreno (Kuykendall, 1967, p. 312). En el cas de Gibson, la necessitat de crear una Confederació Polinèsia era urgent per les accions d'Alemanya i l'Imperi Britànic a Oceania, i en esdevenir Ministre d'Afers Exteriors l'any 1882, va dur a terme la Protesta Hawaiana (1883), que va consistir en enviar un document on el Regne Hawaià reconeixia la independència de totes les nacions del Pacífic; cap dels vint-i-sis països va respondre (Kuykendall, 1967, pp. 315-316). La creació de la Confederació Polinèsia passava en un primer pas per la unió amb Samoa, que juntament amb Hawai'i i Tonga, era un dels tres territoris polinesis lliures de l'imperialisme europeu. A diferència de Tonga i Hawai'i, Samoa tampoc acabava de definir-se com a àrea d'influència de cap potència, i la Confederació Polinèsia hauria fet front als projectes expansionistes d'Estats Units i Alemanya, que amenaçaven la sobirania samoana. Tanmateix, actualment es recalca que la monarquia hawaiana havia interioritzat les perspectives colonials, en identificar-se com una versió moderna i evolucionada de Samoa, però també en entendre que Hawai'i esdevindria el centre d'un projecte imperialista, on els representants de la resta de nacions es reunirien en un Congrés (Arvin, 2019, p. 64; Kuykendall, 1967, p. 312). La idea de Hawai'i com a cim d'una estructura estatal que acollís a altres nacions del Pacífic no era pas nova, ja hi havia tingut una mínima rellevància durant la dècada de 1850, quan el rei Kamehameha va obrir un consolat del Regne Hawaià a Sydney. El cònsol, Charles St. Julian, va provar d'estimular les illes Fiji, a Samoa i a Tonga per a què formessin part d'un protectorat hawaian (Kuykendall, 1967, p. 307). Les crítiques al projecte de la Confederació provenen també de la comparativa entre Washington i Honolulu com a nuclis d'un Estat imperialista, la cerca d'una aliança polinèsia durant la segona meitat del segle XIX ha esdevingut una part de la identitat del govern de Kalākaua (Arvin, 2019, p. 233; Kuykendall, 1967, p. 311). Tot i que no va tenir cap conseqüència

i després de la Protesta Hawaiana de 1884, el gabinet i especialment el ministre Gibson van quedar ridiculitzats, l'any 1885 es va enviar al ministre Carter a Europa per a manifestar la voluntat hawaiana de recolzar la sobirania del Pacífic. Carter va ser especialment crític amb les accions d'Alemanya a Samoa, on provaven de fer caure la monarquia de Malietoa Laupepa (Kuykendall, 1967, p. 322). En aquest context es produeixen dos grans esdeveniments. L'any 1886, George Bates, enviat especial dels Estats Units a Samoa, va rebutjar el suport de Kalākaua i Gibson per mantenir a Malietoa Laupepa en el poder; tanmateix, l'any 1887, el rei Malietoa Laupepa signava un tractat amb Hawai'i i va rebre l'Orde Reial de l'Estel d'Oceania, que havia estat creada per Kalākaua amb l'objectiu d'enaltir els monarques i líders de Polinèsia. L'Imperi Britànic, els Estats Units i Alemanya van manifestar el seu rebuig al tractat; de fet, Alemanya va arribar a amenaçar el Regne Hawaià de què recolzar Samoa significava entrar en una guerra directa. L'exili del rei Malietoa Laupepa va marcar la victòria definitiva d'Alemanya a Samoa i la retirada hawaiana (Kuykendall, 1967, pp. 327-339).

També va continuar amb les polítiques de consolidació de la presència del Regne Hawaià en un context global. L'any 1886 va signar un nou tractat amb el Japó, el segon després del què es va signar durant el regnat de Kamehameha V, en el context d'una gira mundial que el va portar a entrevistar-se amb el propi Emperador Meiji, però també a Estats Units, la Xina, Egipte, l'Imperi Alemany, Àustria-Hongria, França, Espanya o el Regne Unit, on es va reunir amb la reina Victòria (Kuykendall, 1967, p. 227-235). Durant el seu viatge, el rei va deixar la seva germana, Lili'uokalani, com a Regenta (Kuykendall, 1967, p. 229). Si bé en la contemporaneïtat ja trobem alguna queixa, autors actuals ens plantegen que la gira mundial de Kalākaua no tenia res a veure amb el regne, sinó amb una ambició personal de veure món. Aquesta voluntat de internacionalitzar Hawai'i arribava a un nou nivell amb Kalākaua. Entre d'altres coses, ell serà el responsable de la reconstrucció del

Palau 'Iolani, en substitució de l'antic edifici, que estava col·lapsant en el moment de la coronació del monarca. La seva voluntat era la de modernitzar Hawai'i, assimilar el seu regne a les monarquies *haole*, i necessitava un palau adient, la construcció del qual es va aprovar l'any 1878 pel Ministre de Finances, Walter M. Gibson. El palau destacaria no només per la seva pròpia construcció, també per constar amb un sistema d'enlluernament elèctric l'any 1886, abans que la Casa Blanca de Washington D. C. (Kuykendall, 1967, pp. 97). També es van realitzar encunyacions monetàries des del 1883, ja que les monedes que s'acceptaven prèviament eren estatunidenques, per la qual cosa van ser poc acceptades pels empresaris i comerciants (Kuykendall, 1967, p. 88). Entre els anys 1880 i 1887, el rei va permetre que estudiants del Regne Hawaià, entre els quals hi havia prínceps susceptibles d'heretar el tron, es beneficiessin d'ajuts per a estudiar a Califòrnia, Europa i Àsia. Aquest programa va arribar a la seva fi amb la imposició d'una nova constitució l'any 1887.

Les mesures de Kalākaua havien tingut un fort criticisme, especialment entre els *haole* apoderats com a empresaris i terratinents, i es produïen els primers xocs directes entre aquests i el sistema monàrquic. Per exemple, respecte a la seva intenció d'encunyar moneda pròpia, l'any 1884 es va produir l'ascens d'un partit polític, *Kū'oko'a*, el Partit dels Independents, en una estratègia política per a què aquests personatges poguessin obtenir els beneficis d'un partit polític (Andrade, 1977, p. 104).

La Rebel·lió de 1887 i la Constitució de la Baioneta

Durant el regnat de Kalākaua, el sentiment de rebuig per la monarquia va guanyar molta força entre les elits *haole*. El gabinet del rei, tanmateix, estava format per persones que recolzaven àmpliament la seva autoritat a nivell personal, però també a nivell institucional, és a dir, donaven suport a la monarquia. L'any 1884 havia quedat pal·les

mitjançant la consolidació del *Kū'oko'a*, al qual hi havia diversos graus d'oposició monàrquica. Hi havien emmaïtes, que preferien a la Reina Emma en lloc de David Kalākaua; republicans, que preferien abolir la monarquia; i annexionistes, que cercaven l'annexió de Hawai'i per part dels Estats Units (Kuykendall, 1967). Això és rellevant perquè veiem que l'annexionisme era ja una opció a la dècada de 1880. El clima d'inestabilitat seria crucial a finals de la dècada de 1880. L'any 1887, els partidaris de l'annexió, agrupats en una societat secreta anomenada Lliga Hawaiana, van dur a terme una revolta per imposar una nova Constitució, havent-se apoderat prèviament dels *Honolulu Rifles*, una companyia militar de 200 homes *haole* armats sota el comandament de l'estatunidenc Volney Vallengourt Ashford, explícitament annexionista (Kuykendall, 1967, p. 348). L'objectiu d'aquestes persones era treure el poder a la monarquia, amb la qual s'havien anat enfrontant des de l'ascens de la dinastia Kalākaua, tot i què en l'actualitat es representa com la culminació d'un procés de tensions que es pot rastrejar ja durant el regnat de Kamehameha III.

La Constitució del 1887, elaborada per la Lliga Hawaiana, s'ha conegut com a Constitució de la Baioneta, ja que el rei va ser forçat a signar-la aquell estiu (Osorio, 2002, p. 1). Aquesta constitució va legalitzar la separació de la població *kānaka maoli* de la possessió de la terra, de l'ús de la seva llengua i de les seves tradicions. La Lliga Hawaiana va tenir el suport de la Marina dels Estats Units i tots els seus membres eren estatunidencs o ciutadans del Regne Hawaià d'ascendència estatunidenca, fossin *hapa*¹ o no (Arvin, 2019, p. 63). Kamakau va deixar palès que l'any 1887, els *haole* havien aconseguit allò que havien arribat cercant a Hawai'i: la possessió de la terra i dels seus recursos. De la interpretació de Kamakau es pot entendre el sorgiment de la Lliga Hawaiana com la

¹ *Hapa* és la forma abreviada de *hapa haole*, que és el terme per a identificar a persones amb sang hawaiana i occidental.

culminació d'un procés que, durant dècades, havia tingut com a objectiu apropiar-se de les terres hawaianes, apropant-se la seva hipòtesi a les lectures actuals dels fets. La Constitució de la Baioneta manifestava que els *haole* no tenien cap intenció de retornar el poder que havien anat consolidant al llarg del segle i Kamakau no va ser l'única personalitat *kānaka maoli* en desencantar-se de l'educació que havien rebut dels *haole* (Osorio, 2002, pp. 3-8).

La Constitució de la Baioneta va implica el dèficit de poder de la monarquia hawaiana. El rei podia mantenir el seu gabinet, però responia a l'autoritat de la cambra legislativa, i el seu poder executiu depenia de l'aprovació del gabinet. Això implica que la cambra tenia el control del poder legislatiu i el poder executiu. També es va restringir el sufragi segons gènere, raça i classe social. La població asiàtica va perdre qualsevol dret, mentre que entre *kānaka maoli* i població blanca, només podien votar les persones sense deutes, amb cert nivell educatiu i amb unes rendes molt altes. Això implicava que gran part de la població hawaiana també perdia el vot (Kuykendall, 1967, pp. 368-372). Gran part del gabinet de Kalākaua va ser castigat per la seva lleialtat al rei: el ministre Gibson va ser empresonat i, una vegada alliberat, va fugir a Califòrnia. La princesa Lili'uokalani i la reina Kapi'olani es trobaven a Londres celebrant l'aniversari de la reina Victòria quan va tenir lloc aquesta revolta i van retornar ràpidament (Liliuokalani, 1898, p. 174). Aquell mateix any es va ratificar el Tractat de Reciprocitat del 1875 amb els Estats Units, afegint-se una clàusula que cedia l'ús exclusiu de Pearl Harbor a la potència nord-americana, una demanda que Washington havia manifestat ja durant el govern de Lunalilo (Kuykendall, 1967, pp. 82 i 373-400).

L'any 1888 es va produir un intent de cop militar que fes fora Kalākaua i cedís el tron a Lili'uokalani, qui tenia suport de Robert W. Kalanihiapo Wilcox, un cosí que havia estat estudiant a Itàlia gràcies al programa d'estudis internacionals instaurat per Kalākaua. En

descobrir-se el pla, la revolta no es va produir i Wilcox es va exiliar. La princesa també va tenir el suport del Partit dels Missioners o el Partit Reformista, del qual n'havia sortit la Lliga Hawaiana, però Lili'uokalani rebutjava esdevenir una titella (Liliuokalani, 1898, p. 186). L'any 1889 es va produir una nova revolta liderada per Wilcox, amb l'objectiu de substituir la Constitució de 1887 i retornar el poder a la monarquia. Els rebels, anomenats Camises Roges, es van enfrontar als carrers amb els Rifles de Honolulu, la guàrdia de la Lliga Hawaiana, mentre que la Guàrdia Reial es va mantenir neutral sota ordres de Kalākaua. Aquesta actitud es va interpretar com a col·laboracionisme, però actualment es pensa que el rei no tenia una opinió clara sobre la Revolta de 1889. Podria haver estat a favor dels Camises Roges, car l'objectiu d'aquests era tornar tot el poder a la monarquia, però també podria haver rebutjat la presència de Wilcox, tement que cerquessin substituir-lo per Lili'uokalani. La revolta no va tenir cap conseqüència, més enllà de manifestar el poder que tenia la Lliga Hawaiana i els Estats Units; la marina va patrullar Honolulu durant una setmana (Wong i Rayson, 1987 p. 198).

L'any 1890, Kalākaua va deixar Hawai'i i Lili'uokalani esdevindria Regent. Hi havia dubtes sobre el motiu pel qual el rei marxava a Califòrnia quan originalment es tractava d'unes vacances a un lloc indeterminat del regne. Hi havia la sospita de que es volia negociar la cessió de Pearl Harbor o del Regne Hawaià en la seva totalitat, i tot i que no era cert, els rumors van tenir certa credibilitat i es van rebre amb rebuig per part de Canadà, l'Imperi Britànic i Austràlia. Un any després, moria a San Francisco, ja que durant el viatge, la seva salut havia empitjorat, i el seu cos seria repatriat. En arribar a Hawai'i el 29 de gener de 1891, el Regne Hawaià es va assabentar de la pèrdua del rei, i la Regent va esdevenir reina (Kuykendall, 1967, pp. 471-473).

Lili'uokalani: reina sense regne

Lili'uokalani no era una dona aliena al poder. De fet, el seu nom havia passat de Lili'u a Lili'uokalani precisament per a dotar-la de atributs com a hereva al tron per ordre del seu germà, el rei Kalākaua (Allen, 1982, p. 147). A inicis de la dècada de 1880, amb el viatge mundial del rei, Lili'uokalani va actuar com a Regent i va haver d'enfrontar una crisi sanitària originada per un brot de virola. Amb la seva gestió, el brot va quedar limitat a l'illa d'O'ahu, especialment a la capital, Honolulu, i poc després va visitar la colònia de leprosos a l'illa de Moloka'i. L'any 1884 hi tornaria acompanya de la reina Kapi'olani, l'esposa de Kalākaua, i va condecorar Sant Damià de Moloka'i pels seus serveis a la comunitat, també va aconseguir que el govern aprovés la construcció d'un hospital per a tractar la lepra a Honolulu. Aquesta acció formava part del caràcter filantròpic de la princesa, que l'any 1886 obria un banc per a dones a Honolulu, el Banc D'Estalvis de Lili'uokalani, i va establir un grup de préstecs per a dones a Hilo, així com la Societat Educacional Lili'uokalani, que beneficiava les dones *kānaka maoli* (Liliuokalani, 1898). La princesa formava part de les delegacions oficials del govern del seu germà. L'any 1887 va acudir a Londres amb el seu marit, John O. Dominis, i la reina Kapi'olani com a part de la delegació hawaiana per assistir a l'aniversari de la reina Victòria. Teòricament, la delegació hauria d'haver fet un viatge per Europa per reunir-se amb caps d'Estat com van poder fer a Washington, amb el president Cleveland, o a Londres amb la pròpia reina Victòria, però la notícia de la imposició de la Constitució de la Baioneta a Hawai'i va fer que tornessin al país, cancel·lant els seus plans (Kuykendall, 1967, pp. 341-347). Des que va arribar a Hawai'i, la princesa va ser protagonista d'intents de derogar la Constitució de la Baioneta, i fins i tot de complots per ocupar el tron, tot i que ella sempre va refutar aquesta opció (Kuykendall, 1967, pp. 415-427; Liliuokalani, 1898, pp. 191-201). La Constitució de la Baioneta va donar pas a una nova regència per part de Lili'uokalani

degut al viatge del seu germà als Estats Units, però la mort d'aquest l'any 1891 va impulsar el seu ascens al tron. El 29 de gener de 1891 les restes del rei van arribar a Hawai'i i Lili'uokalani va esdevenir la primera reina del Regne Hawaià (Kuykendall, 1967, p. 475).

La reina va fer dimitir a bona part del gabinet del seu germà, mesura recolzada per les institucions judicials, i uns mesos després va designar com a hereva la seva neboda, la princesa Victòria Ka'iulani, ja que la mare d'aquesta, Miriam Likelike, havia mort l'any 1887; els mesos següents estaria visitants les principals illes hawaianes, hostejant-se amb els súbdits, seguint els costums hawaïans (Kuykendall, 1967, pp. 476-484; Allen, 1982, p. 250-253). Això és rellevant, car suposava que la reina es desenvolupava en aquests primers mesos en el poder com una reina coneixedora i respectuosa amb els costums del seu poble. A més, el seu marit, com a Príncep Consort, va restaurar el càrrec de Governador d'O'ahu, eliminat l'any 1887 per la Constitució de la Baioneta. D'aquesta manera, Lili'uokalani i el seu marit estaven demostrant que el seu govern seria contrari a aquesta constitució i, consegüentment, als interessos dels qui la van impulsar. Tanmateix, el suport que podria haver tingut en ell va desaparèixer quan el Príncep Consort va morir el 27 d'agost de 1891 (Allen, 1982, pp. 255-258). Tanmateix, Lili'uokalani va seguir endavant amb els seus objectius de restaurar la figura dels governadors a les principals illes del regne, càrrecs que donaria a familiars o persones properes. Per exemple, Scott Cleghorn, pare de Victòria Ka'iulani, va ser el successor de Dominis al govern d'O'ahu (Kuykendall, 1967, p. 485).

Entre els anys 1892 i el 1893 es va produir el que s'ha anomenat la Legislatura Més Llarga, ja que l'Assemblea Legislativa (*Longest Legislature*), va estar reunida per 171 dies en una situació de bloqueig polític: cap dels quatre partits podia aconseguir la majoria (Allen, 1982, p. 269-270). Referent a Lili'uokalani, es va votar en contra del seu gabinet,

arribant a expulsar a quatre dels seus ministres. Així, la reina va refer el seu gabinet el 13 de gener de 1893 amb la idea d'aconseguir suport pel seu projecte principal, la promulgació d'una nova Constitució, el mateix projecte que desencadenaria l'enderrocament de la monarquia hawaiana (Kuykendall, 1967, p. 582). Lili'uokalani cercava una constitució que retornés el poder a la monarquia i també a la població *kānaka maoli*, tal i com cabria esperar-se pel seu rebuig a la Constitució de la Baioneta, i seria ella la redactora de l'esborrany inspirant-se en la Constitució del 1864 i seguint les peticions de gran part de la població. Proposava canvis radicals com evitar que la població europea i estatunidenca tingués dret a vot, que sí seria garantit a la població *kānaka maoli* i asiàtica, i reforçar el poder monàrquic (Kuykendall, 1967, p. 585). La redacció d'aquesta constitució també va comptar amb la col·laboració de dos legisladors, Joseph K. Nāwahī i William P. White, però va ser rebutjada pels ministres i pel cercle personal de Lili'uokalani, que van provar de dissuadir-la de seguir endavant amb aquest projecte (Daws, 1974, p. 271). Es van produir actes polítics a Honolulu en contra de la reina i el seu projecte constitucional, actes que van derivar en la creació del Comitè de Seguretat per part d'antimonàrquics, annexionistes i ministres del gabinet que el rei Kalākaua va tenir després del 1887 (Kuykendall, 1967, pp. 586-590). Encapçalat per Lorrin A. Thurston, autor de la Constitució de la Baioneta, el Comitè estava format íntegrament per homes *haole* i tenia el suport de la majoria de la població europea i americana de Hawai'i. Com a conseqüència d'això es va crear el Comitè de Llei i Ordre per part dels monàrquics i/o defensors de Lili'uokalani. D'aquesta manera, el projecte constitucional de Lili'uokalani va esdevenir l'eina política perfecta per a debatre sobre el govern del Regne Hawaià als carrers de Honolulu, mentre que la promulgació de la Constitució del 1893 es va dissipar per calmar la situació (Kuykendall, 1967, pp. 590-594).

El Mariscal C. B. Wilson va descobrir que el Comitè de Seguretat planejava donar un cop d'estat i va establir la llei marcial, però les seves ordres d'empresonar els seus membres no es van seguir pels vincles entre el comitè i l'ambaixador estatunidenc al Regne Hawaià, i es va decidir negociar directament amb Thurston (Russ, 1959, pp. 345-351). Les negociacions van fallar i es van produir preparatius pel conflicte, entre els quals destaca l'arribada de tropes estatunidenques que prendrien posicions en una estratègia d'intimidació que tindria cert efecte, ja que es va rebre l'ordre de no atacar i prevenir la lluita (Russ, 1959, p. 350). Aquestes tropes estaven especialment vinculades a la Marina (Kana'iaupuni i Malone, 2006, p. 287; a través de Coffman, 1998). La reina es va destituir el 17 de gener de 1893 i es va instaurar un govern provisional sota la presidència de Sanford Dole, un líder annexionista, i el vistiplau de l'ambaixador estatunidenc, John Stevens.

Lili'uokalani va trobar més lògic exigir la restauració de la sobirania hawaiana als Estats Units, i no a Sanford Dole, a qui considerava una figura il·legítima; va enviar com a representants a Príncep Kawānanakoa, susceptible d'heretar el tron, amb una carta dirigida al President Benjamin Harrison. En aquest document, Lili'uokalani criticava també les intencions del Govern Provisional, que va enviar el 19 de gener una delegació a Washington per sol·licitar l'annexió total. John Stevens va declarar Hawai'i com a protectorat dels Estats Units l'un de febrer (Allen, 1982, p. 284; Kuykendall, 1967, pp. 599-610). Sorprenentment, l'administració estatunidenca va col·locar a James H. Blount a càrrec d'una investigació que va culminar en l'Informe Blount, que manifestava que l'enderrocament de la monarquia hawaiana era il·legal i que es rebutjava el comportament de John Stevens i les tropes estatunidenques. La solució semblava arribar al novembre, quan es va enviar el ministre Willis per a cedir novament el tron a Lili'uokalani si es garantia l'amnistia, però ella va argumentar que això era competència del seu gabinet i

què les lleis hawaianes estipulaven confiscacions i pena de mort per traïció Donat el bloqueig, l'assumpte es va traslladar al Congrés dels Estats Units, consolidant-se la idea de què el Govern Provisional era un govern oligàrquic sense legitimitat ni suport popular, i ja el 18 de desembre, Lili'uokalani va canviar d'opinió sobre l'amnistia, de manera que Willis va demanar la restitució de la monarquia hawaiana al Govern Provisional. En rebutjar aquesta petició, el Govern Provisional creava un bloqueig va donar lloc a la crisi de la Setmana Negra, que duraria fins el gener de 1894. Durant aquest bloqueig, Willis va romandre a Honolulu amb tres naus de la Marina estatunidenca per pressionar el Govern Provisional, i va arribar a organitzar una operació de desembarcament. A aquesta maniobra s'hi van afegir l'Imperi Britànic i l'Imperi Japonès per protegir els propietats i les vides dels seus respectius compatriotes, i la setmana entre el tres i l'onze de gener de 1894, la societat hawaiana va esclatar, fet del que prové el nom de la crisi. Tanmateix, la crisi es va resoldre quan Dole va assabentar-se què els plans d'invasió eren una maniobra per pressionar-lo. El Congrés va resoldre el conflicte el dia 26 de febrer de 1894 mitjançant l'Informe Morgan, que manifestava que cap membre del Comitè de Seguretat ni del Govern Provisional era culpable de l'enderrocament de Lili'uokalani (Kuykendall, 1967, p. 642-645).

Si bé inicialment s'havia reconegut que l'enderrocament de la monarquia havia estat una acció il·legal, els Estats Units deixaven oficialment de donar suport a Lili'uokalani i de provar de restaurar la monarquia hawaiana, legitimant el Govern Provisional i donant pas a la proclamació de la República de Hawai'i el dia 4 de juliol de 1894. Presidida per Sanford Dole, la República mantindria un vot censatari amb fortes restriccions i un sistema oligàrquic (Kuykendall, 1967, p. 649). La proclamació republicana era una fase per aconseguir l'annexió, que arribava l'any 1898 de la mà de la Resolució de Nous Territoris (*Newlands Resolution*), que implicava que la República de Hawai'i rebia un

nou nom, Territori de Hawai'i, i un nou estatus com a territori domèstic dels Estats Units (Kana'iaupuni i Malone, 2006, p. 287; a través de Trask, 2002). Tot i ser un breu període de quatre anys, la República fou important perquè va legitimar la marginalització de les persones *kānaka maoli*, la seva cultura i la seva llengua: la única llengua oficial era l'anglès (Goodyear-Ka'opua, Kauai et. al., 2008).

La situació de Lili'uokalani va suposar tota una onada de bromes i burles a la societat estatunidenca, en gran part perquè la seva pell fosca la convertia en una reina "bàrbara" (Arvin, 2019). L'oposició a l'annexionisme estatunidenc va allargar-se fins el final de segle, tal i com demostren les Peticions Kū'e (1897), que es van presentar al president estatunidenc McKinley i el Senat (Arvin, 2019, p. 155). A cadascuna de les illes, tres organitzacions diferents (*Hui Aloha 'Āina for Women*; *Hui Aloha 'Āina for Men*; i *Hui Kalaiaina*). Les peticions s'organitzaren per illa i districte, distingint entre homes i dones, i es duïen a terme en reunions a les ciutats on s'informava sobre l'annexió i es demanava a qui estigués en contra que signés les peticions. En total es van registrar unes 38.000 signatures, que es van dur a terme sota la filosofia de l'*Aloha 'Āina* (Amor per la terra) i el rebuig al govern federal, que perdura a grans trets fins l'actualitat (Arvin, 2019, p. 161). Les Peticions Kū'e implicaven que la majoria de les persones *kānaka maoli* s'hi oposaven a la pèrdua de sobirania del seu país, però la seva voluntat no significava res per a la nova elit oligàrquica (Silva, 2004, pp. 164-205; Arvin, 2019).

La Revolta del 1895 va ser l'últim intent d'enderrocar la República i restaurar la monarquia a Hawai'i. Se l'anomena contrarevolució perquè responia a la revolta del 1893 per part del Comitè de Seguretat, que havia tingut com a resultat la destitució de Lili'uokalani com a reina del Regne Hawaià. Comandada per personatges lleials a la reina com el seu cosí, Wilcox, Joseph K. Nāwahī, Charles T. Gulick... El 6 de gener de 1895 van reclutar insurgents, principalment població *kānaka maoli*, per ocupar edificis

governamentals de Honolulu, tot i que es calcula que el nombre de revolucionaris no arribava a 700 i hi tenien severes mancances d'armament i coneixement de combat, a diferència del Govern Provisional i les seves forces. Es produïren tres batalles fonamentals: la Batalla de la Diamond Head; la Batalla de Mō'ili'ili i la Batalla de Mānoa. Després de la primera batalla, es va declarar la llei marcial, i tant Mō'ili'ili com Mānoa va suposar una derrota brutal dels insurgents, que estaven en clara inferioritat. Posteriorment, aproximadament durant una setmana, els insurgents van romandre amagats a les muntanyes, recolzats per la població *kānaka maoli*, que els alimentava, i tot i les circumstàncies, això demostra el fort rebuig de la població al Govern Provisional. La República va jutjar els insurgents com traïdors, però les sentències a mort es van acabar limitant a llargues condemnes penitenciàries. La pròpia Lili'uokalani va ser empresonada al seu propi domicili quan es van trobar armes que se li atribuïen a ella com a part de la insurrecció (Liliuokalani, 1898, p. 290). El 24 de gener, la reina va abdicar formalment i l'octubre de 1896 va rebre el perdó del Govern Provisional, abandonant Hawai'i per no tornar mai més, vivint als Estats Units de la seva carrera literària i recolzada pels familiars del seu marit (Allen, 1982, pp. 356-359).

La voluntat annexionista del govern republicà va quedar palesa durant la guerra entre els Estats Units i Espanya l'abril de l'any 1898. Les negociacions per a l'annexió de Hawai'i havien estat actives des del 1897, tal i com hem vist anteriorment, però durant l'any 1898 va quedar finalment annexionada en aquest context de guerra contra Espanya, en què el suport pràctic de la República de Hawai'i va ser decisiu. La Resolució de Nous Territoris fou aprovada el 4 de juliol de 1898 i ratificada pel President McKinley tres dies després; la sobirania hawaiana va ser efectivament cedida als Estats Units el dia 12 de juliol (Liliuokalani, 1898, p. 360).

Hawai'i al segle XX: l'Aloha 'Āina i el Renaixement Hawaià

Al llarg del segle XX, Hawai'i passaria per diverses fases i estatus. La República va ser incorporada l'any 1898 com a Territori de Hawai'i sota la Resolució de Nous territoris, però l'any 1900 va esdevenir un territori organitzat i incorporat, és a dir, era propietat dels Estats Units i quedava organitzat per la Llei Orgànica Hawaiana, aprovada pel Congrés estatunidenc aquell mateix any. Durant la dècada de 1950, s'iniciarien les converses i la posterior votació per a determinar si Hawai'i esdevenia el darrer Estat en incorporar-se a la Unió.

Al llarg del segle, la realitat de les persones *kānaka maoli* va patir una forta segregació mentre que la població blanca va consolidar el seu suprematisme, especialment reforçat a nivell econòmic. Per exemple, el sistema educatiu va naturalitzar els esdeveniments de l'any 1893 i va imposar unes lògiques que esborrarien progressivament la història monàrquica de Hawai'i i que tindrien com a principal víctima la llengua hawaiana (Goodyear-Ka'opua, Kauai et. al., 2008; Arvin, 2019). Les perspectives sobre la població *kānaka maoli* estaven plenes d'estereotips racistes que variaven en funció del color de la pell de cada persona. Generalment eren considerades persones salvatges i perilloses, no tant civilitzades com la gent europea o d'ascendència europea, i practicaven una bruixeria a la que s'anomenava *kahuna*. Aquests prejudicis, molt relacionats amb la malentesa de la cultura hawaiana, estaven alineades amb altres successos a nivell nacional, com per exemple l'existència de les Lleis de Jim Crow, que legitimaven i institucionalitzaven la segregació de la població negra als Estats Units (Arvin, 2019).

A la dècada de 1960 va produir-se un segon Renaixement Hawaià. Es tractava d'un moviment de recuperació cultural i lingüística hawaiana, així com de defensa dels drets de les persones *kānaka maoli*. El primer moviment s'havia produït durant el regnat de

Kalākaua, qui va recuperar moltes pràctiques hawaianes que s'havien rebutjat per la influència dels missioners. Aquest segon renaixement es produïa en un context global amoïnat per la descolonització i relacionat amb altres nacions del Pacífic com Aoteroa (Nova Zelanda), on sorgiren les *Polynesian Panthers* sota la inspiració dels *Black Panthers*. Si bé la descolonització a altres zones del Pacífic va ser notable, Hawai'i no va aconseguir grans fites (Arvin, 2019, p. 132). El Renaixement no implica només la revalorització de la cultura, també és una proposta de noves lògiques crítiques sobre la interpretació historiogràfica de la història moderna de Hawai'i, en un intent de fer-la més intel·ligible i propera a la població, i això tindrà més rellevància a finals del segle XX i al segle XIX. El Renaixement va implicar l'auge de la filosofia hawaiana de l'*Aloha 'Āina*, el nom de la qual es pot traduir literalment com Amor per la Terra. Aquesta filosofia estava ja consolidada en l'activisme sociopolític de les persones *kānaka maoli* de la dècada de 1970, quan van créixer les exigències de mesures com la desmilitarització de l'arxipèlag hawaia, la defensa i aplicació efectiva dels drets indígenes i millores en la gestió mediambiental. Durant la segona meitat de la dècada es van produir accions molt notables com l'ocupació de l'illa Kaho'olawe, considerada sagrada, i que havia esdevingut una base militar estatunidenca on es realitzaren proves nuclears. També durant aquesta dècada es van produir violacions als espais d'enterrament. El desenvolupament industrial al districte de Kaka'ako va causar neguit entre persones *kānaka maoli* perquè havia estat escenari de milers d'iwi, els enterraments tradicionals hawaïans. Així, el desenvolupament de Kaka'ako com a zona turística va donar-se a costa de la destrucció d'aquest espai sagrat.

La terra i els seus recursos són fonamentals a la filosofia i la cultura hawaiana. Això implica que l'auge de l'*Aloha 'Āina* com a moviment sociopolític és una manifestació clara del neguit i el descontentament de la població *kānaka maoli*. D'aquí que no haguem

d'entendre el Renaixement Hawaià com un moviment cultural, ja que la naturalesa primordial de l'auge d'aquests corrents és política. A l'article de Goodyear-Ka'opua és una idea que queda molt ben representada: declarar-se com a hawaiana, ser *kānaka maoli*, són essencialment reclams polítics (Goodyear-Ka'opua, Kauai et. al., 2008). Com hem vist al paràgraf anterior, el Renaixement Hawaià implica una pugna política per defensar els drets de les persones *kānaka maoli*.

L'any 1993 es va promulgar l'*Apology Bill* per part de l'administració del President Clinton, un reconeixement oficial de la participació dels Estats Units en els fets del 1893 (Arvin, 2019). El moviment de l'*Aloha 'Āina* va ramificar-se a les diverses esferes socials, especialment a l'educativa, mitjançant el sorgiment de projectes com *Halau Ku Mana*² (HKM), però també a nivell sociopolític. Durant el Primer Renaixement Hawaià, en temps del rei Kalākaua, trobem maniobres educatives similars com la creació de la *Bernice Pauahi Bishop Estate* (BPBE) per part d'una *ali'i* que podria haver estat reina si hagués acceptat. El HKM, obert per primera vegada l'any 2001, tenia com a objectiu apropar l'*Aloha 'Āina* al sistema educatiu públic de Hawai'i i combatre la confusió i la desigualtat que enfronten les joventuts *kānaka maoli* en un sistema educatiu federal que ha desmantellat la identitat col·lectiva de les *kānaka maoli* (Goodyear-Ka'opua, Kauai, et. al., 2008; Osorio, 2006, p. 19). L'autodeterminació educativa seria un pas fonamental per a combatre la marginalitat imposada per un sistema federal, i actualment, el HKM és només una de les tretze opcions públiques que tenen l'*Aloha 'Āina* com a filosofia i que són la única via per sobreviure com a nació a un segle d'ocupació estatunidenca; les Escoles Kamehameha són una opció educativa similar, originades per la BPBE l'any 1887, però a diferència de la resta, és privada (Goodyear-Ka'opua, Kauai et. al., 2008; Arvin, 2019, p. 72). Les exigències van unificar-se a través del vincle entre la salut de la

² <http://hkm.webassembly.net/about/history> Accés: 14 de gener de 2021.

terra (salut mediambiental) i la salut de les persones, esdevenint l'*Aloha 'Āina* un moviment en contra del desenvolupament capitalista il·limitat, un indigenisme que defensa els drets de la població *kānaka maoli* i del seu país, Hawai'i, i, consegüentment, l'expressió del descontentament de la població hawaiana envers la seva situació i la del seu territori al sistema estatunidenc.

El segle XX va veure el sorgiment d'una intel·lectualitat *kānaka maoli* que es qüestionava el Pacífic des de la perspectiva dels pobles aborígens sobre els conceptes d'espai i temps, provant de superar les traves del colonialisme d'assentament per a aconseguir una descolonització efectiva (Arvin, 2019). A Hawai'i, el debat s'ha anat consolidant des de la segona meitat del segle XX entorn al concepte d'ocupació, que es pot entendre des de diverses perspectives (Goodyear-Ka'opua, Kauai et. al., 2008). La més literal fa referència a l'ocupació territorial, però d'aquesta emergeixen l'ocupació cultural, per exemple, que es manifesta en el control de produccions i esdeveniments culturals de les *kānaka maoli* o l'apropiació cultural, i l'ocupació econòmica, és a dir, l'explotació dels recursos d'aquestes persones.

Lāhui: la supervivència d'una
nació

Mana Wahine: una perspectiva de gènere a l'ocupació de Hawai'i

El paper de les dones a la societat hawaiana havia estat ampli i divers. Algunes dones clau a la historiografia han estat Ka'ahumano o Lili'uokalani, però generalment les dones tenien més llibertats a la societat hawaiana en comparació a l'occidental, llibertats entre les quals hi podem destacar la possibilitat d'assolir posicions de lideratge social. L'arribada dels haole implicarà conseqüentment accions i plantejaments directament vinculats a minvar aquesta realitat, ja que la moralitat cristiana ha considerat, especialment en contextos colonials, que les dones no estaven capacitades per a exercir aquests rols. A Hawai'i, les dones no eren només poderoses quan arribaven al màxim poder, també trobem molts casos de dones que van tenir poders menors, regionals i locals: Kuini Liliha, governadora d'O'ahu; Kekau'ōnohi, governadora de Kaua'i; Ruth Ke'elikōlani, destacada administradora de bens i terratinent... Si bé eren *ali'i wahine*, és a dir, dones nobles, la principal diferència amb les nobles a les societats cristianes és que la seva dignitat aristocràtica no estava basada en la presència d'un home. Les *ali'i wahine* eren *ali'i* per dret de naixement, independentment de si es casaven amb un home o no, i tenien per tant un enorme impacte social que l'ocupació a Hawai'i ha provat d'esborrar.

El feminisme assenyala que la discriminació sexual de la dona és germana de la sedentarització i el naixement del sistema patriarcal. Lévi-Strauss assenyala el concepte d'intercanvi de dones com una de les manifestacions més primitives de dominació que va conèixer la Humanitat. Dit d'una altra manera, les dones van ser els primers subjectes que l'Home va poder dominar. Ara bé, autores contemporànies han debatut si el sistema patriarcal hi era present a Hawai'i abans de l'arribada dels *haole*, però sobretot, s'ha emfatitzat que el patriarcat hawaia va ser una estructura molt més flexible que l'occidental per dues qüestions fonamentals: la gran presència social de les dones a Hawai'i i la

manca de la heteronormativitat, una de les bases més importants del patriarcat, que estipula que només les relacions entre homes i dones que s'adapten als rols de gènere són acceptables, mentre que la resta d'orientacions i expressions de gènere no són reals, i si ho són, són condemnables i perseguides. El patriarcat hawaïà, d'haver existit, tindria un impacte menor sobre la societat, i això influiria en la perspectiva que els *haole* tenien sobre Hawai'i.

Com era d'esperar-se, la principal eina i base d'aquestes lògiques és el cristianisme, que a Hawai'i va venir molt vinculat a l'educació, ja que els missioners serien els primers en establir sistemes educatius a escoles com la Hilo Boarding School (HBS o Lahainaluna, establint una bretxa de gènere: l'home estudiava per a ser funcionari mentre que la dona estudiava per a ser bona esposa i mare sota la perspectiva cristiana (Goodyear-Ka'opua, Kauai et. al., 2008; Osorio, 2002). Els considerats pares de la historiografia hawaiana, entre ells Malo i Kamakau, van formar-se en aquests centres, que serien molt rellevants durant la dècada de 1820 perquè la població volia aprendre a llegir i escriure l'alfabet que els missioners havien creat per a la llengua hawaiana, el *palapala*, però després abandonaven els seminaris. Per aquest motiu, la Constitució de 1840 va fer d'aquesta educació quelcom obligatori per a poder casar-se o participar de determinats oficis. De fet, el regnat de Kamehameha fou fonamental per a la cristianització de la societat a través de l'educació; es calcula l'existència d'unes 582 escoles a finals del seu regnat (Goodyear-Ka'opua, Kauai et. al., 2008). Des de la contemporaneïtat, s'entén que aquestes escoles no estaven dissenyades per a educar, sinó per a crear una classe mitjana heteronormativa que adaptés el Regne Hawaià a les lògiques capitalistes cristianes dels occidentals (Arvin, 2019, p. 73).

La feminització de les poblacions autòctones és una característica dels règims colonials. Les metròpolis són Estats paternalistes i poderosos; les nacions indígenes són febles i

salvatges. La metròpolis havia de tenir cura de la nació indígena de la mateixa manera que l'home havia de tenir cura de la dona. L'Occident és fort, sobirà, racional, per tant, l'home normatiu; la nació indígena és salvatge, dependent, feble, per tant, la dona normativa. Aquest símil entre els rols d'una societat patriarcal i les relacions colonials serveix per entendre com es legitima l'ocupació i dominació de territoris per part de les metròpolis occidentals, reproduint uns esquemes que a aquestes societats ja han estat ben implantats i consolidats entre sexes per l'estructura patriarcal. L'australiana Patricia O'Brien va desenvolupar el concepte de la Musa Polinèsia per explicar com les dones del Pacífic van esdevenir víctimes concretes de les visions imperialistes d'Occident (Arvin, 2019). Les dones van esdevenir gradualment el focus de les estratègies estatunidenques per a consolidar el seu domini a Hawai'i. La Musa Polinèsia va materialitzar-se a Hawai'i com una dona multiracial que simbolitzava l'Estat hawaia i que tenia com a objectiu principal atreure l'atenció de les heteromascunitats *haole*, exaltant-se les unions interracials en una estratègia que plantejava que les dones *kānaka maoli* eren el passat de Hawai'i, mentre que les dones multiracionals i exòtiques eren la via per a que els homes blancs dels Estats Units poguessin donar lloc a una nova realitat que sentia a principis del segle XX com la raça neohawaiana. Les dones hawaianes eren eines per a atreure homes blancs que transformessin Hawai'i en un Estat més semblant a la resta, més còmode per a la societat blanca estatunidenca, i paral·lelament a això, s'incrementaven els atacs i les agressions racistes contra els homes *kānaka maoli*, que suposaven un desafiament a aquestes intencions. La cosificació de les dones a Hawai'i va ser fonamental per a que els homes *haole* poguessin adaptar Hawai'i a les seves identitats (Arvin, 2019).

De les problemàtiques concretes de les dones tracta el pensament i l'acció feminista, que a Hawai'i s'ha regionalitzat per a respondre a les necessitats singulars de les hawaianes com a dones i com a *kānaka maoli*. Es pot entendre com un ecofeminisme, ja que les

principals denúncies de les dones hawaianes són la violència contra elles (feminisme) i les violències colonials contra la terra i els recursos de Hawai'i (ecologisme). La principal via per a respondre a aquestes agressions segons l'ecofeminisme hawaiaà és restaurar el concepte de gènere que es tenia abans de l'occidentalització de Hawai'i, a més d'enaltir conceptes propis de les dones *kānaka maoli* com el *mana wahine*, el poder de les dones, reivindicant que el patriarcat és un instrument colonial i que entre *kānaka maoli*, les dones havien tingut més presència social, més independència i més llibertats que no pas ara. El poder de les dones no era únicament un poder social, també tenia la seva vessant física, intel·lectual i espiritual. El *mana wahine* era una font de poder, ja que s'entenia que les dones eren les portadores del poder familiar, que transmetien a tota la seva descendència, fossin homes o dones (Kēhaulani, 2008, p. 103).

Com podem veure, les dones hawaianes no lluiten únicament contra la seva opressió com a dones, també ho fan contra l'opressió que pateixen com a subjectes racialitzats en un sistema patriarcal i racista propi de l'imperialisme europeu, aliena a la seva cultura, ja que els rols de gènere que sustenten el masclisme i l'estructura patriarcal són importats de les cultures occidentals (Arvin, 2019, p. 148). El patriarcat i la imposició dels sistemes de gènere occidentals han implicat un ressentiment dels homes *kānaka maoli* quan les dones ocupen posicions de lideratge politicocultural perquè han interioritzat que els lideratges masculí i femení són excloents, quan la cultura hawaiana demostra la coexistència constant entre ells (Kāwika Tengan, 2018). En termes hawaians, el patriarcat colonial va atacar el *pono* (igualtat) entre el *mana wahine* (*poder femení*) i el *mana kāne* (*poder masculí*), que era un tret propi de la cultura hawaiana que es manifesta en múltiples aspectes pràctics com per exemple les canoes tradicionals hawaianes, que tenien doble buc. Mitjançant aquest símil, l'equilibri entre els dos poders, que estan representats pels dos bucs de la nau, permet que aquesta no s'enfonsi (Arvin, 2019, p. 149).

Hawaianitat: Washington vs. Honolulu

«Hawaianitat» és un terme encunyat per l'autora Jane Kēhaulani Kauanui per referir-se a la identitat hawaiana com a objecte d'estudi, identificant-ne dos tipus bàsics que estan separats per un fet fonamental com va ser l'enderrocament de la monarquia hawaiana, l'any 1898 (Kēhaulani, 2008, p. 38). La hawaianitat no es va veure alterada únicament per la caiguda d'un règim que havia transformat completament les lògiques sociopolítiques de la nació, si no també perquè l'establiment del control estatunidenc i la posterior annexió alterarien el concepte i els medis sota els quals s'entenia aquesta identitat. El poble hawaià havia vinculat la seva identitat a la terra (*ʻāina*) i a les persones a través de la genealogia (*moʻokūʻauhau*), a la qual s'accedia a través de diversos mètodes com els càntics (*mele*) o els tatuatges (*kakau*). El *kakau* implicava la materialització de vincles entre persones i llinatges, posicions socials o fe en la mateixa divinitat en persones diferents (Kaepler, 1988, p. 157). El *kakau* vinculava els individus amb la comunitat, per tant, era una expressió corporal de la història de la nació hawaiana (Kēhaulani, 2008, p. 38). Tanmateix, els Estats Units imposarien una nova mesura per a entendre i calcular la hawaianitat de les persones: el *Blood Quantum*, i la pèrdua dels conceptes tradicionals hawaians com la *moʻokūʻauhau* implicarien la pèrdua de la identitat col·lectiva. El concepte pot relacionar-se amb el suprematisme blanc, ja que implica que hi ha una hawaianitat pura a la qual es vinculen totes les persones *kānaka maoli*, i per tant que la identitat hawaiana està en vies d'extinció, fraccionada i, fins i tot, desapareguda. D'aquesta manera es vincula el *Blood Quantum* amb un pensament colonial (Arvin, 2019). Els efectes del *Blood Quantum* han estat diversos, ja que suposa la implantació d'un model patrilineal en detriment del model tradicional hawaià, al qual les línies genealògiques paterna i materna eren igual d'importants.

Hawai'i ha sofert l'ocupació estatunidenca des del 1893, però ja abans hi havia una forta naturalesa colonial en l'assentament de població *haole*. D'aquesta realitat sorgirà l'enaltiment de la multirracialitat com a via d'adaptació de Hawai'i a la blanquitud. El colonialisme d'assentament, de fet, legitima la possessió i/o eliminació d'allò aborigen (Arvin, 2019, p. 232). La imposició del *Blood Quantum* és molt nociva perquè, en reduir a un percentatge de sang la hawaianitat, les estadístiques oficials mostren unes xifres demogràfiques que no es corresponen amb la realitat i que tenen una forta influència sobre les vides de les persones *kānaka maoli*, independentment del percentatge de sang que tinguin (Kēhaulani, 2008, p. 2). Hem de tenir present que Hawai'i és un dels estats amb major rang de matrimonis mixtos entre diferents grups ètnics, fet que implica que les *kānaka maoli* són un grup ètnic amb trets físics molt diversos (Kana'iaupuni i Malone, 2006, p. 283). Degut a totes aquestes qüestions, diverses personalitats *kānaka maoli* han criticat el *Blood Quantum* per fraccionar i dividir la hawaianitat, entenent que a més la diversitat forma part de la hawaianitat des de l'època del Regne Hawaià, quan l'Estat va nacionalitzar a persones d'orígens diversos, inclosos europeus i americans (Arvin, 2019, p. 155). El *Blood Quantum* no és l'únic mètode de control i redefinició del què és ser *kānaka maoli* segons perspectives federals: el 2011, l'Estat hawaia va crear Kana'iowalu, un registre de *kānaka maoli* per a formar una entitat governamental que no interfereix amb altres propostes federals com el *Hawaiian Home Comissions Act* (HHCA), que estipula quins *kānaka maoli* tenen dret a accedir a la propietat de la terra i quins no (Arvin, 2019, p. 161 i 162).

El colonialisme d'assentament s'entén ideològicament a Hawai'i mitjançant l'enaltiment de la barreja racial per tal d'adaptar el territori i la seva població a la blanquitud colonial. La ideologia del colonialisme d'assentament legitima l'eliminació i/o possessió d'allò aborigen a través de la blanquitud (Arvin, 2019, p. 232); de fet, implica la destrucció

d'allò autòcton per substituir-ho per allò colonial (Wolfe, 2006, p. 399). La hawaianitat ha rebut tres atacs fonamentals per part dels Estats Units: la dessacralització dels espais sagrats, les migracions i les expropiacions (Kēhaulani, 2017). Les estratègies polítiques dels Estats Units des de l'any 1893 han estat de naturalesa colonial, i des de l'any 1946, més explícitament. L'any 1959 es va votar per incloure Hawai'i com a Estat membre dels Estats Units, però les opcions a escollir només contemplaven aquesta opció o romandre com a territori sense autogovern; obtenir la independència no era una possibilitat (Kēhaulani, 2017).

La hawaianitat és un punt a debatre, inclús entre *kānaka maoli*. Darrerament, el debat s'ha centrat entorn a la Llei Akaka (Akaka Bill), anomenada oficialment Llei de Reorganització del Govern Nadiu Hawaià. Es tracta de la proposta legislativa federal relacionada amb l'estatus de les persones *kānaka maoli* a nivell federal. Proposa el seu reconeixement com a nadius-americans i el seu dret a l'autodeterminació, però, tot i ser promoguda pel primer senador *kānaka maoli*, ha rebut certa oposició. Principalment, aquesta oposició ve donada per l'enteniment de la hawaianitat com quelcom diferent a les identitats de les nacions originàries d'Amèrica, ja que és la identitat de la població d'un país constitucional, sobirà i reconegut per altres nacions que ha estat ocupat pels Estats Units de manera il·legal, mentre que les nacions originàries americanes no tenien aquesta situació prèviament al contacte amb els colonitzadors (Kēhaulani, 2017, p. 43). La perspectiva de Hawai'i com un país sobirà, ocupat militarment per una potència estrangera, implica que les propostes federals no tenen validesa perquè emanen d'una nació estrangera. La única solució possible és la desocupació del país. Com podem entendre, estem tractant un tema complex que ocupa una posició central en els debats sociopolítics hawaïans, i que conseqüentment ha estat molt estudiat al segle XXI. Kēhaulani opina que els esforços de les persones *kānaka maoli* per definir la hawaianitat

i tot allò que l'envolta són inútils perquè els Estats Units mantenen una posició de domini públic a nivell global (Kēhaulani, 2017, p. 52; Ka Lāhui Hawaii, 2021). Segons aquesta autora, la Llei Akaka es relaciona amb la teoria de la Desentesa Indigenista de l'historiador David A. Chang, que ens raona el procés de degradació del nadiu-americà a l'imaginari hawaia en tres fases distintes:

1. Aprenentatge d'un model indesitjable dels nadius-americans a través dels missioners.
2. Assumpció de una diferenciació entre hawaïans i nadius-americans. Ser nadiu-americà no és desitjable.
3. Indigenisme com a símbol de la persona sotmesa pel colonialisme. La caiguda del regne l'any 1893 implica l'apropament entre hawaïans i nadius-americans.

L'apropament final no seria universal, la qual cosa explicaria la manca de consens social sobre la Llei Akaka (Kēhaulani, 2017, pp. 54-62). Associacions sobiranistes com el Consell pel Progrés dels Nadius Hawaïans la van recolzar, d'altres com el Govern del Regne Hawaïà la van rebutjar (Arvin, 2019). En diverses manifestacions, les persones *kānaka maoli* han rebutjat que l'Estat de Hawai'i tingués jurisdicció per legislar sobre la hawaianitat de les persones, especialment si eren persones *kānaka maoli*, però també sobre el territori. N'hi ha hagut moviments de dos tipus: protecció de terres sagrades, com *Protect Mauna Kea* a l'illa de Hawai'i o *Protect Lahaina* a Maui, i els moviments culturals. L'espai vincula la comunitat amb el seu passat i la seva identitat, de manera que el territori és una peça fonamental de la hawaianitat (Kana'iaupuni i Malone, 2006).

Com hem introduït ja a l'apartat anterior, el cristianisme a Hawai'i va implicar canvis profunds en la moralitat i la filosofia hawaiana, i per això podem entendre que la hawaianitat va esdevenir un territori de disputa entre les lògiques cristianes i les lògiques hawaianes des del regnat de Liholiho, a la dècada de 1820. Els missioners van dedicar-se

a instruir les joventuts hawaianes per a què esdevinguessin agents transformadors de la seva societat, promulgant la verdadera fe i apropiant la població *kānaka maoli* a la Il·luminació (*na'auao*). Interioritzant aquests pensaments i postures, la societat hawaiana va entendre que la hawaianitat era diferent a altres nacions del Pacífic, ja que la *na'auao* les apropiava més a la societat *haole* (Arvin, 2019, p. 49). Així, no és complicat entendre com sorgirà la idea de superioritat que el rei Kalākaua tenia de la seva nació quan perseguia la creació d'una Confederació Polinèsia. El cristianisme també va atemptar contra les estructures familiars hawaianes, més laxes que la occidental. L' *'ohana*, la família hawaiana, no estava sotmesa a l'heteronormativitat de l'estructura patriarcal, a l'estructura del matrimoni ni als tabús com l'incest; de fet, els matrimonis entre germans i mig-germans eren una opció important entre *ali'i*. També era molt usual l'adopció, mitjançant la qual els *keiki hānai* (fills/es adoptats/es) convivia i es formaven amb uns pares adoptius i després solien tornar a casa. Els vincles personals de les persones *kānaka maoli* eren conseqüentment molt més extensos que els de les persones *haole*, i la invalidació d'aquestes realitats per la introducció del cristianisme afectarien profundament la hawaianitat.

‘Āina: el conflicte per la terra

A la identitat hawaiana, la terra ocupa una posició central. L’epistemologia hawaiana la considera una forma de genealogia i coneixement formada per relacions recíproques i independents entre els éssers humans i la terra (Arvin, 2019, p. 192). D’aquesta manera, les pugnes dels *haole* per aconseguir el control de la terra han estat una de les principals estratègies de marginalització de les persones *kānaka maoli*.

Osorio ha interpretat el Mahele de 1848 com el principal pas en el desmantellament de la societat hawaiana (Osorio, 2002). El sistema anterior al 1848 no era només un sistema d’organització de la terra, era un sistema social de *maka’āinana*, persones que tenien cura de la terra i la treballaven (Kēhaulani, 2008, pp. 76-113), un sistema on aquestes persones funcionaven com una extensa família unida a través de la *mo’okū’auhau*, la genealogia tradicional hawaiana. Les persones *ali’i* no eren realment posseïdores de les terres treballades, eren protectores d’aquestes i de les persones que la treballaven per gràcia dels *akua* (Kēhaulani, 2008, p. 84). Si bé això és una construcció teòrica d’una realitat que en la pràctica podia ser ben diferent, és important assenyalar que cap *ali’i* entenia la terra com una possessió seva. Les relacions amb la terres eren un flux constant degut a les dinàmiques de redistribució i la concepció de la terra com a element clau en la sociopolítica. El terme hawaia *kalai’āina* (política), incorpora la paraula *’āina* (terra). La propietat col·lectiva de la terra i els recursos formava part de la identitat de les persones *kānaka maoli* (Kana’iaupuni i Malone, 2006, p. 290). Sota aquesta concepció, la privatització de la terra durant el segle XIX va suposar que moltes persones *kānaka maoli* no intentessin adquirir-ne perquè no entenien el canvi, ja que les terres que havien treballat sempre tenien ara un propietari, que a més era *haole* en la major part dels casos,

i acabaven per ser expulsats i a la recerca d'un nou espai on viure (Kana'iaupuni i Malone, 2006, p. 287; a través de Parker, 1989).

La terra des de la perspectiva hawaiana és un element cultural, espiritual i social. Per als *haole*, la terra només és un recurs econòmic. Per aquest motiu, aquestes poblacions no arribaven soles a Hawai'i, portant amb elles allò que consideraven més apropiat pel rendiment econòmic d'aquestes noves terres. Noves plantes i nous animals que els *haole* estaven acostumats a explotar a Europa i Amèrica. La seva fauna i flora es considerava millor i preferible en detriment de la fauna i la flora autòctones, que quedaven en perill amb l'arribada d'aquestes noves espècies; de fet, algunes han desaparegut. Així, la població *kānaka maoli* no ha perdut només la terra, també tots els recursos que havien garantit la seva existència, i com a conseqüència es va disparar la mortaldat entre aquestes persones, mentre que la població *haole* creixia. El rei Kamehameha, fundador del Regne Hawaià, ja va provar de contrarestar la situació (Malo i Emerson, 1903), i això ens indica que el problema és inherent a la presència de població *haole*, no només al seu apoderament dins d'una estructura determinada. Els *haole* van ser l'origen de les desgràcies de Hawai'i (Kamakau, 1887, p. 231).

Els conflictes per la terra no són únicament afers del passat. L'any 2008 es va produir una manifestació important a Honolulu sota el lema "sense '*āina* no hi ha *lāhui*" (sense terra no hi ha nació), en un context de crispació per la venda d'1'2 milions d'hectàrees de terra conegudes com les Terres del Govern i la Corona (Hawaiian Kingdom Crown and Government Lands). La possessió d'aquestes terres ha estat un conflicte des de l'any 1894, quan va proclamar-se la República de Hawai'i. Si bé l'any 1959 es va estipular que aquestes terres serien protegides pel nou Estat de Hawai'i, esmentant-ne funcionalitats concretes que passaven per la millora de les condicions de vida de la població *kānaka maoli*, els intents de vendre-les parcial o totalment han estat reiterats al llarg de la segona

meitat del segle XX i XXI. Les exigències de la majoria de la població *kānaka maoli*, que no poden fer-se càrrec dels elevats preus de lloguer o de compra d'un habitatge i que tampoc poden posseir cap terra, han estat sovint ignorades, ja que evidentment, el sistema federal no reconeixrà la legitimitat d'aquesta població a posseir les terres de l'Estat de Hawai'i, així com no reconeix la legitimitat de les poblacions nadiu-americanes (Kēhaulani, 2008, pp. 76-79).

El desenvolupament urbà i les tendències actuals de creixement minven la relació de les persones amb l'espai geogràfic, ja que a més, la globalització suposa una estandardització dels espais en què es desenvolupa la vida humana. El cas de Hawai'i és en realitat un cas dins d'un esquema: grups indígenes i/o aborígens, la cultura i llengua dels quals estan amenaçades, i el coneixement cultural dels qual per part d'Occident està vinculat a la indústria turística, més que a un coneixement real. La població *kānaka maoli* té una connexió ancestral amb la terra i la biosfera de l'arxipèlag, basada en dos conceptes culturals com són *mālama* i *kia'i*, la cura i la protecció, que es donen cap a l'ecosistema a canvi del què fa el sistema per la Humanitat, què és fonamentalment permetre la subsistència de la comunitat (Kana'iaupuni i Maole, 2006, p. 285). (Kana'iaupuni i Malone, 2006, p. 282). Aquesta relació es veu seriosament amenaçada pel desenvolupament urbà actual. Un cas interessant és el de Waikīkī, famós mundialment per ser un dels barris més luxosos de Honolulu. Tal i com el seu nom indica, aquesta zona era abans una zona aquífera separada de l'illa per nombrosos rierols que seria totalment transformada, drenant-se les aigües per annexionar-ho a l'illa i construint platges artificials. Aquesta remodelació de Waikīkī que incorpora la construcció de tot un nou ecosistema artificial ha evolucionat al llarg del temps de la mà del desenvolupament econòmic de Honolulu, de manera que aquest espai ha sigut destruït i tornat a crear de nou sota la perspectiva colonial. El desenvolupament capitalista de Honolulu i del propi

barri han portat a la conclusió que les *kānaka maoli* no pertanyen a aquest territori perquè no té res a veure amb el que un dia va ser (Arvin, 2019, p. 217). La transformació mediambiental implica una concepció molt colonial de la terra hawaiana: el territori pertany als Estats Units, primer pels interessos capitalistes de determinades persones i organitzacions, i després per la demanda turística que se'n fa de Hawai'i. El que s'ha anat produint és una adaptació del territori hawaià a les necessitats i els desitjos de la blanquitud. Això implica que la terra ja no pot pertànyer a les persones *kānaka maoli*, tot i que això no implica en absolut que la seva lluita per aconseguir drets estigui acabada (Arvin, 2019, p. 220).

La diàspora hawaiana i el *whitening*

La identitat no respon únicament a factors genètics i familiars, ja que el context hi té una importància notable en el procés de descoberta del món. La relació entre la identitat i l'espai és fluida, especialment tenint en compte que la contemporaneïtat hawaiana ha estat marcada per una gran diàspora i una elevada tendència multiracial. Això representa un repte per la hawaianitat, ja que implica una separació entre les persones, la comunitat i l'espai (Kana'iaupuni i Malone, 2006, p. 293). Cal destacar que en aquest procés la presència de les lògiques racials occidentals va predominar des del primer moment: la blanquitud (de l'anglès “*whiteness*”) com a sinònim de civilització i la negritud (de l'anglès, “*blackness*”) com l'antònim. Dins d'aquesta dicotomia, la blanquitud venia definida per una antinegritud que es manifesta, per exemple, en els estudis de Samuel James Whitmee, que identifiquen diferències entre malai-polinesis, més blancs i propers a una versió primitiva dels europeus, i els negrito-polinesis, negres i salvatges. Sorprenentment, Whitmee havia criticat la racialització de la realitat polinèsia en els treballs dels seus antecessors. Aquestes lògiques es palpen en la comprensió occidental dels pobles del Pacífic: la Melanèsia, Illes dels Negres, és un concepte geogràfic que determina una àrea d'Oceania en funció de la pell dels seus habitants. Durant l'enderrocament de la monarquia hawaiana l'any 1893, els Estats Units van difondre la suposada ascendència afroamericana de la reina Lili'uokalani i del seu germà, David Kalākaua, desacreditant que fossin governants legítims de Hawai'i (Arvin, 2019). Durant el regnat de Kamehameha IV i Kamehameha V hi havia cert rebuig a Estats Units pel seu racisme; el propi Alexander Liholiho manifestava que durant els seus viatges com a príncep durant el regnat de Kamehameha III, havia sofert un tracte discriminatori per tenir la pell més fosca (Uphus, 1996).

La diàspora hawaiana va originar-se amb la transformació econòmica i racial de l'arxipèlag, de manera que ja hi és present al segle XVIII (Halualani, 2002). Una de les principals característiques, que ja s'observa en els primers anys de formació del regne de Hawai'i, és la pluralitat racial de les *kānaka maoli*: a l'actualitat, dos terços de la població tenen diversos orígens racials i només el 19% dels matrimonis està format per dos persones natives (Kana'iaupuni i Malone, 2006, p. 294) . Les dades proporcionades indiquen que les taxes són encara més insignificants al territori continental dels Estats Units, on només el 7% dels matrimonis es formen per dues persones *kānaka maoli*. Actualment, un 40% de les persones que s'identifiquen com a *kānaka maoli* viu al territori continental dels EUA, mentre que un 60% roman a l'arxipèlag.

Les migracions modernes d'aquestes persones cap algun dels quaranta-vuit Estats continentals es donen a través de dos eixos bàsics: la manca d'oportunitats a Hawai'i i el desequilibri entre els salaris baixos i els lloguers elevats. La població nativa, generalment amb menys preparació educacional i taxes altes d'empobriment, ha de deixar necessàriament el seu territori, on altres grups tenen més oportunitats (Kana'iaupuni i Malone, 2006, p. 293). En altres paraules, la situació de les *kānaka maoli* al Hawai'i capitalista i federal és la d'una població en risc d'exclusió al seu propi territori ancestral.

A través de la pluralitat racial i l'emigració, podem començar a entendre que les *kānaka maoli* viuen immerses en un procés anomenat *whitening* (blanquejament). Quan tractàvem les dades sobre matrimonis, no hem esmentat quines eren les identitats racials de les parelles d'aquestes unions mixtes i no considero sobtant que majoritàriament es tracti de persones blanques o *haole*. Les unions entre persones hawaianes i *haole* ja van començar a donar-se en temps de Kamehameha I, de manera que el *whitening* no és un procés vinculat a la contemporaneïtat de manera exclusiva. El conflicte dels matrimonis mixtos es genera per les baixes probabilitats de què els seus descendents s'acabin

identificant com a hawaïans, però és un aspecte que no afecta únicament a la hawaïanitat, sinó a altres identitats aborígens o natives. Les persones s'identifiquen de manera distinta segons el seu context, la qual cosa acaba per complicar encara més la situació de la hawaïanitat a la diàspora. Sembla que la major part d'aquestes unions, només donen lloc a individus que s'identifiquen com a *kānaka maoli* si han nascut i/o viuen a Hawai'i, o si un dels membres de la parella ho va fer, o si la parella torna a Hawai'i des del Continent (Kana'iaupuni i Malone, 2006, p. 295). El problema va més enllà, car la majoria de *kānaka maoli* tenen ascendència *haole* i asiàtica, i això alimenta la perspectiva occidental de l'extinció de les persones aborígens, ja que el nadiu s'interpreta amb el concepte d'indígena divulgat al cinema i la literatura (Arvin, 2019).

La diàspora implica una major dificultat de vinculació entre les *kānaka maoli* i Hawai'i a l'actualitat, però també dificultats pel desenvolupament de les seves vides. La infantesa *kānaka maoli* és líder a diverses estadístiques sobre altes taxes de pobresa, criminalitat juvenil i abús de substàncies, embarassos precoços, violència domèstica... Aquestes problemàtiques s'han vingut solucionant per voluntat de les famílies, i especialment gràcies a l'educació basada en el concepte de *kuleana*, què implica una relació de responsabilitat per la comunitat o l'ambient, aquestes problemàtiques deixen de ser comunes a la vida de les *kānaka maoli* (Kana'iaupuni i Malone, 2006, p. 297).

Ser massa *haole* també sembla una forma de rebutjar *kānaka maoli* dins de la mateixa comunitat. Exceptuant els exemples clars com les *kānaka maoli* LGBTQIA+ i les que es dediquen a cantar *hip-hop* o gèneres racialitzats, aquestes formes de discernir els límits de la *kānaka maoli* impliquen també un rebuig a la diversitat i també són negatives per a la comunitat (Arvin, 2019, p. 130). L'antinegitud també s'ha interposat entre les nacions del Pacífic com una via colonial per a trencar la solidaritat entre aborígens. El cas més recent i important a Hawai'i és el del racisme cap a les persones micronèsies, que entre

d'altres qüestions, han estat apartades del sistema sanitari sota l'argument de què no estan al seu país (Arvin, 2019, p. 236 i 237). En aquest sentit, a Hawai'i també ha sorgit una resposta a aquesta realitat, el moviment de *BLACK LIVES MATTER IN OCEANIA* (Enomoto, 2017), que es basa en els següents punts:

- Les primeres poblacions del Pacífic eren negres.
- Els papús de Papua Occidental són víctimes d'un genocidi per part d'Indonèsia.
- Nova Caledònia no ha aconseguit la independència de França després del segon referèndum (2020).
- Vanuatu, Fiji, les Illes Cook i Salomó estan en greu perill per la crisi climàtica.

Enomoto enumera les raons per les quals la negritud forma part de Hawai'i, perquè Hawai'i és al Pacífic i per tant està relacionat amb la negritud necessàriament. Enomoto forma part dels moviments antiracistes que cerquen la descolonització del Pacífic per mitjà del rebuig al suprematisme blanc i a l'antinegitud (Arvin, 2019, p. 237).

Ea i Westfàlia: sobiranismes hawaians

Un dels conflictes més importants per a Hawai'i actualment son les diferències de perspectiva sobre el concepte de sobirania entre Hawai'i i Occident. La filosofia de la genealogia hawaiana (*mo'okū'auhau*) entén la família (*'ohana*) arran el terme *mo'o*, que significa llangardaix o drac, i cada part del llangardaix representa una part de l'*'ohana*:

- Els ulls del rèptil guien i protegeixen el llinatge.
- Els peus davanters de l'animal simbolitzen els nens i les nenes més joves de les famílies (*na opio*), perquè aquests es mouen i canvien constantment.
- La panxa i el tronc del llangardaix són els símbols dels progenitors (*ka makua*), perquè són la llar i el nexa familiar, els proveïdors d'aliments.
- Els peus darrers es vinculen als ancians (*na kupuna*), perquè són forts i estan plens d'amor, sempre en un segon lloc però donant un suport fonamental a la família.
- La cua simbolitza els ancestres, les arrels familiars, els *ka iwi*, que ja no tenen cos però protegeixen a la família i l'acompanyen des del món espiritual.

El llangardaix que hem desglossat també simbolitza la terra hawaiana, a la qual les persones es vinculen a través de les històries familiars i els ancestres. La sobirania hawaiana es troba lligada a la natura: *ea* pot significar sobirania o independència, però també aire, esperit o vida; també trobem el terme *kū'oko'a* per referir-se específicament a la sobirania i/o independència, i trobem així que la hawaianitat entén la seva sobirania fora de la perspectiva legal, en funció dels vincles que uneixen la comunitat amb la seva pròpia terra: *ke ea o ka aina* (Kēhaulani, 2017). La Teoria de la Sobirania Indígena de l'autora aborigen australiana Moreton-Robinson ens explica que les lògiques occidentals sobre la sobirania i la independència dels pobles i els territoris es fonamenten en el Tractat de Westphàlia, que implicava la fi d'un dels conflictes més destructius d'Europa, i no són

lògiques compatibles amb els conceptes de sobirania de pobles aborígens i indígenes com els australians o el hawaia. D'aquesta manera, els propis conceptes sobiranistes dels colonitzats serveixen per legitimar les intencions dels colonitzadors (Moreton-Robinson, 2015).

Amb les restauracions absolutistes a Europa al segle XIX, Estats Units es va manifestar en contra del colonialisme mitjançant la Doctrina Monroe l'any 1823 a través del President James Monroe. *Amèrica pels americans*. Implicava que s'havien de frustrar les intencions colonials europees, però la Doctrina Monroe va suposar l'aïllament d'Estats Units respecte la sociopolítica europea i la instauració d'aquesta obsessió nacional pel concepte d'Amèrica. És innegable la voluntat inicial de la defensa de la llibertat americana respecte les metròpolis europees, no només la de la Unió, doncs també s'inclogueren tots els estats del continent, però no cal que expliquem que aquesta llibertat americana de la que es parla no inclou a les nacions aborígens, a costa de les quals s'havia construït i es seguiria construint Estats Units. Aquest conflicte implica que en l'actualitat hi hagi moviments indigenistes vinculats a la recerca de sobirania i Hawai'i no és una excepció.

Els principals moviments sobiranistes hawaïans són monàrquics i participen de la mateixa lògica: Hawai'i com a Estat independent i sobirà, ocupat militarment de forma il·legal pels Estats Units. Contrastant amb les nacions indígenes continentals, Hawai'i va adaptar-se ràpidament a l'estatus d'una nació moderna i cristiana, la qual cosa la distanciaria encara més de l'indigenisme americà. A més, s'entén que els fets que van tenir lloc el 1893 van succeir després que Hawai'i fos reconegut com a membre de la Societat de Nacions, en un país on la població era aborígen i on estrangers occidentals havien obtingut la nacionalitat. (Kēhaulani, 2017, p. 5). Hawai'i va esdevenir una potència constitucional amb el rei Kamehameha III, de manera que des del regnat de Kamehameha III, Hawai'i basava

la seva sobirania en la llei, de la mateixa manera que qualsevol potència *haole* (Osorio, 2002). Aquesta perspectiva implica la negació del colonialisme, ja que els Estats Units no han colonitzat Hawai'i, només han ocupat el país per via militar des de finals del segle XIX. Aquests moviments han estat especialment actius des de la dècada de 1970, però no són els únics. Aquesta visió es rebutjada parcialment perquè hi ha persones que consideren que no explica la pèrdua de la llengua i les costums pròpies de les *kānaka maoli* i la ràpida occidentalització del país (Kēhaulani, 2017). La negació del colonialisme ha estat una tendència progressiva que planteja incògnites encara no resoltes, especialment referents a la violència colonial i al racisme que s'ha viscut al territori (Arvin, 2019).

Una de les organitzacions hegemòniques és el Govern del Regne Hawaià (*Hawaiian Kingdom Government*, HKG), que disposa d'un lloc web on el Dr. Keanu Sai, considerat cap del Consell de Regència, treballa per denunciar l'ocupació del país hawaià. Es consideren el govern legítim sota l'ocupació estatunidenca, però no és l'únic moviment nacionalista monàrquic de Hawai'i. El Govern Restablert de Hawai'i (*Reinstated Hawaiian Government*, RHG), encapçalat per Henry Noa, funciona de manera gairebé idèntica al HKG i té la seva seu a Maui. També se l'anomena Govern Hawaià Legítim (*Lawful Hawaiian Government*, LHG) perquè es considera descendent del govern exiliat del Regne Hawaià. El Govern Nacional del Regne Hawaià (*Ke Aupuni o Hawai'i Nei*) constava de diversos ministres com Leon Siu, Ministre d'Afers Estrangers, o Kealoha Aiu, Ministre de l'Interior. Mahealani Kahau és la cap d'Estat d'una altra organització monàrquica i és una figura polèmica a Hawai'i perquè se l'acusa d'autoproclamar-se reina del Regne Hawaià i descendent de monarques. La seva organització va ocupar l'any 2008 el Palau d'Iolani, residència de la dinastia Kalākaua, mantenint des de llavors una relació més o menys tensa amb l'Estat de Hawai'i. Una organització similar és la d'Akahi Nui,

qui es va proclamar rei l'any 1992 i s'identifica com a successor de la reina Lili'uokalani (Kēhaulani, 2017). Les lògiques d'aquests moviments impliquen el rebuig dels protocols de l'ONU sobre descolonització i l'apropament a les Regulacions de la Haia de 1894 i 1907, ja que els procediments de descolonització no serien aplicables perquè és un Estat ocupat, no un territori colonitzat.

L'etapa de floriment dels moviments sobiranistes van ser les darreres dècades del segle XX, no tots ells de naturalesa monàrquica. L'any 1987, les germanes Trask, Mililani Trask i Haunani-Kay Trask, van fundar el *Ka Lāhui Hawaii*, una organització que fomenta la descolonització de la societat hawaiana i aspira a aconseguir la sobirania de Hawai'i (Ka Lāhui Hawaii, 2021). En sorgirien moviments més moderats com ara el Consell pel Progrés dels Nadius Hawaiians (*Council for Native Hawaiians Advancement*, CNHA) o l'Oficina d'Afers Hawaiians (*Office of Hawaiian Affairs*, OHA), una agència pública dedicada a la millora de les condicions de vida de les persones *kānaka maoli*, i que considera que la solució no es sortir-se o guanyar autonomia respecte els Estats Units, sinó adaptar-s'hi encara més.

Si bé la majoria de *kānaka maoli* entenen que són un cas diferent al de les nacions nadiu-americanes, la percepció federal tendeix a entendre-ho com el mateix problema a diferents territoris. Per a la gran majoria, la idea de què l'enderrocament de la monarquia hawaiana no és equiparable al conflicte entre nacions nadiu-americanes i els Estats Units perquè el Regne de Hawai'i era un país constitucional i independent és un punt de partida per a qualsevol tipus de debat sobre la sobirania del país (Kēhaulani, 2017, p. 45). Tanmateix s'oblida que a Hawai'i, les persones *kānaka maoli* també estan discriminades. Des del segle XIX, la seva població ha decaïgut enormement en benefici de la població *haole* i asiàtica, la qual cosa implica que son una minoria dins l'esquema sociopolític hawaia. Aquesta és una trava difícilment superable perquè, a més de la posició hegemònica dels

Estats Units a la sociopolítica actual, les persones *kānaka maoli* son una minoria al seu propi país (Kēhaulani, 2017, pp. 45-47; Arvin, 2019, p. 10). Tot i així, moltes d'aquestes organitzacions mantenen l'optimisme gràcies a l'establiment dels *pu'uhonua* (refugis), espais d'organització per a les operacions de protesta i les manifestacions d'aquests col·lectius sobiranistes que acullen a qualsevol persona que comparteixi els seus ideals i objectius. Sovint, molts *pu'uhonua* acullen a persones haole i a persones que arriben des d'altres territoris del Pacífic com Aoteroa (Nova Zelanda), ja que el sobiranisme hawaïà, tot i tenir el seu propi context, no deixa d'estar vinculat a unes circumstàncies que afecten en major o menor mesura a totes les nacions del Pacífic.

Tot i que no hi ha dubte sobre la relació entre l'enderrocament de la monarquia hawaiana i la pèrdua de la sobirania, Estats Units va emetre una disculpa oficial l'any 1993 pels afers del 1893, però en un to justificatiu, car es va produir sota l'argument de que les votacions del 1959 que van convertir Hawai'i en un Estat membre dels Estats Units demostraven que l'annexió no havia suposat la pèrdua de sobirania (Kana'iaupuni i Malone, 2006, p. 287). Això és evidentment una fal·làcia que no ha servit per a resoldre el conflicte. L'any 2004 es va dur a terme una manifestació multitudinària a Honolulu per defensar els Drets Hawaiians (*Hawaiian Rights*) enfront tres problemàtiques:

1. Venda de terres vinculades a fundacions de la monarquia i noblesa hawaianes.
2. La defensa de les Escoles Kamehameha per a garantir l'educació de la infantesa *kānaka maoli*, que el sistema estatunidenc ha estat ignorant.
3. L'estancament del *Department of Hawaiian Home Lands* (DHHL), que ha de garantir que les persones *kānaka maoli* tinguin accés a llars dignes.

Les tres problemàtiques estan directament relacionades amb una problemàtica major: la manca de sobirania. El conflicte de la sobirania afecta a tots els àmbits de la vida de les persones *kānaka maoli*, tal i com ens exemplifica la Declaració Paoakalani i la

modificació genètica del taro, la planta sagrada de Hawai'i. Institucions com la Universitat de Hawai'i tenen el dret de propietat que permet experimentar amb aquesta planta, de manera que s'han produït diversos escàndols i polèmiques per la constant recriminació a que s'hagi de recórrer a aquesta institució per poder treballar amb un aliment que ha estat fonamental per a la subsistència de la població hawaiana des dels seus orígens. Això, juntament amb la introducció de noves espècies en detriment de les autòctones, es consideren una estratagema biocolonial per a adaptar Hawai'i als paràmetres dels *haole*. A aquestes disputes hi afegim els conflictes per l'ús de territoris sagrats sense beneplàcit de la població *kānaka maoli*, tal i com ens il·lustra el conflicte actual pel projecte de construir el Telescopi de Trenta Metres (TMT) al Mauna Kea, volcà sagrat pel qual s'han produït diverses manifestacions i l'ocupació de la carretera que hi dona accés, on s'ha format un *pu'uhonua* (Arvin, 2019, pp. 191-225). Tot i que podem veure, els conflictes per la sobirania són part del present de Hawai'i, es considera que el projecte autonomista està més que consolidat i que la cursa independentista al país està agafant unes dimensions que compliquen molt el seu bloqueig (Kēhaulani, 2008, p. 179).

Indigenismes i sobirania: altres possibilitats per a Hawai'i

L'indigenisme és la condició d'estar genealògicament relacionat amb territoris específics, de manera que hi ha relacions particulars entre les persones i l'espai, sovint sota la premissa de què l'espai és un ancestre de la comunitat (Arvin, 2019, p. 21). En les darreres dècades, les principals terres i nacions del Pacífic que lluiten i es manifesten en contra del colonialisme tenen un factor en comú: formen part o han format part de zones dominades-influenciades pels Estats Units (Arvin, 2019, p. 132). En efecte, contràriament al que suposa l'academicisme occidental, la genealogia polinèsia no té només a veure amb els éssers humans, sinó també amb els espais, de manera que els diferents territoris i cultures del Pacífic es troben profundament connectats amb un origen comú: la mítica terra de Hawaiki. Tot i la lluita per la descolonització actual i els conceptes occidentals que proven d'esmicolar les seves identitats, les cultures del Pacífic formen part d'una realitat (Arvin, 2019, p. 227). Les possibilitats de Hawai'i dins d'un panorama polinesi-oceànic no són compatibles amb l'enteniment colonial del Pacífic, que es fonamenta en la visió racista de categoritzar el Pacífic en tres regions segons el color de la pell dels seus habitants: Polinèsia, Micronèsia i Melanèsia. Superar aquestes perspectives colonials i recuperar les relacions entre els pobles pacífics, basant-se en la solidaritat i la reconexió amb les cultures pròpies, és l'única via per a descolonitzar el Pacífic (Arvin, 2019, p. 233 i 234). Connectar amb els espais i les tradicions ancestrals és una forma de dibuixar itineraris cap a nous futurs, amb noves perspectives per entendre l'espai-temps i la condició humana que escapin a les lògiques occidentals (Arvin, 2019, p. 227). Per a molts artistes i intel·lectuals del Pacífic, la descolonització no es produirà si no s'anul·len les jerarquies racials, sexuals i de gènere occidentals, mentre que d'altres opten per un cert grau de col·laboracionisme respecte a les entitats occidentals per obtenir el millor resultat possible (Arvin, 2019). Això implica que les opcions més reaccionaries contra les entitats

i les personalitats occidentals rebin un tracte desigual perquè atempten contra les lògiques bàsiques de la blanquitud i cerquen altres formes d'existència, sovint difícilment compatibles amb els sistemes occidentals. El propi concepte de «Polinèsia» n'és un exemple. Mentre que Occident ha interpretat que el Pacífic és un conjunt de territoris insulars aïllats per enormes distàncies d'oceà, el concepte «*moana*», que es tradueix com mar i oceà, entén el Pacífic com un pont que connecta tot un seguit de territoris que els seus habitants han poblat des de temps immemorials i que tenen a veure amb la seva pròpia identitat (Arvin, 2019, p. 63).

Durant les primeres dècades del segle XX, Hawai'i es percebia per una part de la intel·lectualitat californiana com un laboratori racial que precedia el futur de Califòrnia i la Costa Oest dels Estats Units. La barreja racial a les illes reduiria les tensions i el racisme de la societat i produiria neohawaïans, una nova raça ideal: ciutadans estatunidencs amb múltiples identitats racials. No cal dir que aquesta realitat no s'ha produït enlloc, però és una teoria interessant perquè denota una percepció colonial de la blanquitud estatunidenca sobre les illes hawaïanes, inclús per part d'esferes universitàries de la Costa Oest que estudiaven les relacions interracials com a fi del racisme. Aquesta idea dels neohawaïans implica una profunda misoginia, car suposa que les dones hawaïanes i asiàtiques estarien disposades a gestar fills d'homes blancs en favor d'un suposat progrés pel territori; es tracta d'una percepció masclista de cosificació de les dones. Aquestes idees arribaren a la Universitat de Hawai'i a través de la figura de Romanzo Adams i implicaven la conversió de la hawaïanitat en un espai habitable i còmode per a la població *haole*. No era suficient amb que les *kānaka maoli* assimilessin les formes de vida de la blanquitud americana, la identitat hawaïana havia de ser compatible amb la blanquitud, i d'aquesta manera no s'estava originant una nova raça, sinó que una desapareixia assimilant-se a l'altra. A més, les relacions interracials no impliquen cap solució al racisme, ja que la parella pot seguir

tenint prejudicis envers altres i el racisme està incorporat al sistema suprematista blanc que emana del colonialisme d'assentament a Hawai'i (Arvin, 2019). La rellevància d'aquestes reflexions és com es constata la mirada colonial dels Estats Units sobre Hawai'i, reproduint uns esquemes que es repeteixen a altres territoris del Pacífic.

Un altre escenari possible és el que ja es va imaginar durant el Regne Hawaià i que no és compatible amb una bona relació amb els Estats Units: una aliança amb el Japó. Històricament hi ha hagut diverses etapes de proximitat entre el Japó i Hawai'i. De fet, el Japó va ser l'únic estat asiàtic en signar tractats amb el Regne de Hawai'i els anys 1871 i 1886 (Kēhaulani, 2017, p. 51), manifestant que fou durant la dinastia Kalākaua que els llaços entre Hawai'i i el Japó van créixer. L'hereva de Lili'uokalani, la princesa Victòria Ka'iulani, podria haver-se unit a la família imperial japonesa si l'emperador Akihito no hagués estat promès (Kuykendall, 1967). Aquesta complicitat també va donar-se amb l'arribada d'importants contingents japoneses a Hawai'i, on actualment són un dels grups ètnics majoritaris. Això es va entendre als Estats Units com el Problema Japonès (*Japanese Problem*) per dues qüestions bàsiques com era l'assimilació de la immigració japonesa i la seva fidelitat al seu país originari, i va implicar dificultats en l'acceptació de Hawai'i com a nou Estat de la Unió, però al mateix temps suposava un pont entre el Japó i els Estats Units, ja que segons Romanzo Adams, la població japonesa de les illes no impediria que Hawai'i s'assimilés als Estats Units; de fet, la població asiàtica-estatunidenca era un rol essencial per a la conversió de Hawai'i en una societat multiracial compatible amb l'estatus d'Estat membre (Arvin, 2019). L'any 2019, en el context de les protestes i la creació d'un *pu'uhonua* per a la defensa del Mauna Kea, es va emetre un comunicat dirigit al govern i la població del Japó en què s'explicava la situació. Això manifesta que els vincles i la reciprocitat entre Hawai'i i el país asiàtic són encara més forts del que l'administració estatunidenca vol reconèixer.

Conclusions

L'estudi de l'evolució historiogràfica hawaiana des dels moments fundacionals del Regne Hawaià ha estat un viatge llarg amb el qual he pogut constatar que la història de Hawai'i és la d'una nació amb problemes molt greus per a sobreviure. L'ocupació estatunidenca ha establert una realitat difícil que té dos principals víctimes: la població *kānaka maoli* i la terra hawaiana. Davant aquesta situació, la societat hawaiana ha trobat una via de resistència i de lluita en l'*Aloha 'Āina*, la seva filosofia i la seva forma d'entendre el món. Com a part de la identitat de les persones *kānaka maoli*, en especial del seu pensament, l'*Aloha 'Āina* implica una forma diferent de ser al món i de relacionar-se amb la resta d'éssers vius i l'entorn, i ha estat el bastió de la hawaianitat durant un segle d'imposicions que marginaven i atacaven aquestes formes d'existència no occidentals. Ha estat sobtament entendre com els afers del 1893 no eren més que la culminació de tot un projecte colonial i imperialista que es va donar al llarg del segle XIX, especialment a partir del 1819 amb l'ascens polític de Liholiho. Considero que és prou evident que la presència *haole* a Hawai'i ha estat sempre una manifestació de l'essència colonial i la voluntat imperialista d'una nació que s'ha construït a terres indígenes i a costa dels recursos i les vides indígenes.

Hawai'i ha resultat un territori menys complex del què esperava al principi. Una vegada superada la barrera lingüística, fet que hauria estat impossible sense el diccionari Wehewehe i les persones que l'han fet accessible de manera totalment gratuïta, l'aprofundiment en els esdeveniments històrics i la seva importància a nivell historiogràfic ha estat més senzill i fructífer. Tal i com em plantejava en un moment inicial, la interpretació del nostre passat ve definida en menor o major grau pel nostre present, i és significatiu entendre que l'*Aloha 'Āina* ha estat durant més de dos-cents anys

la voluntat d'una nació, *ka lāhui Hawai'i*, de no cedir a les pretensions imperialistes d'una potència estrangera que actualment exerceix el seu domini sobre el territori i els éssers que viuen a l'arxipèlag hawaia. Si bé al primer apartat n'hi han algunes referències, trobo que és la segona part del treball, l'apartat de "*Lāhui*: la supervivència d'una nació", la que m'ha permès desglossar una a una les problemàtiques que afronten la població *kānaka maoli* i la resta de poblacions de Hawai'i, destacant-se les vinculades a la sobirania i a la identitat col·lectiva, mentre que la primera part del treball ha estat fonamental per a tenir les bases teòriques per a poder comprendre l'origen i el desenvolupament d'aquestes tasques.

No és la meua intenció transmetre la vida de les *kānaka maoli* com una sèrie d'esdeveniments traumàtics i tristos, però trobo molt important recalcar que des del 1840, amb la promulgació de la primera constitució hawaiana, la llei a Hawai'i ha esdevingut un instrument de sotmetiment de la població aborigen i de la consolidació de la presència occidental a les esferes de poder de Hawai'i. En resum, la legalitat va ser introduïda a Hawai'i amb el propòsit de beneficiar els comerciants i els missioners *haole*, que no van dubtar en enderrocar el sistema una vegada havien deixat de tenir el control total. Ara bé, no tot queda tant clar. Hi han aspectes que no han estat resolts per la historiografia hawaiana i que jo no he estat capaç de resoldre tampoc, principalment referents a qüestions secundàries per a la meua línia de treball, però igualment importants. M'estic referint, per exemple, a la naturalesa de les relacions entre l'Imperi Britànic i el Regne Hawaià, inclús abans de la fundació d'aquest Estat per part de Kamehameha el Gran; també a la qüestió els antecedents dels afers de 1893. Fins a quin punt podem rastrejar esdeveniments similars que estiguin relacionats? Ja a la dècada de 1840 es va produir una situació similar amb l'*Affair Paulet*, tot i que el govern britànic va aplicar solucions amb relativa rapidesa. En quin moment podem ubicar de forma concreta la desaparició de la

sobirania hawaiana? Fou durant el 1840, el 1843, el 1874, el 1887 o el 1893? Segurament hi podria esmentar més anys, però trobo que a aquestes altures podem assenyalar que la sobirania hawaiana mai va estar garantida. Les amenaces a la seva independència són ja present durant el regnat de Kamehameha I i seran una qüestió que s'anirà produint periòdicament al llarg del segle XIX fins l'enderrocament de la monarquia l'any 1893. Considero, a més a més, després d'haver llegit a diverses autores entre les quals destaco a Noenoe K. Silva i a Jane Kēhaulani, que és irrellevant plantejar-nos en quin moment va produir-se el desmantellament de la sobirania hawaiana. Tal i com demanden les organitzacions sobiranistes, la qüestió principal ara mateix és la recerca d'unes vies que garanteixin la descolonització i la millora de les condicions de vida de les persones *kānaka maoli*.

Glossari³

‘Āina: Terra.

Akua: Divinitat, esperit.

Ali‘i: Líder, governant (des de monarques a cabdills).

Ali‘i Wahine: Dona líder.

Ao: Llum. Dia, trenc d'alba.

Aupuni: Regne.

Ea: Respirar, aire, vida, independència.

Hale: Casa, edifici. Institució.

Haole: Persones blanques i/o occidentals.

Hapa haole: Persona mig blanca.

Heiau: Espais sagrats i rituals que consistien en una plataforma de pedra o de vegades simples terrasses.

Honua: Terra, món.

Huikau: Barreja, confusió.

Kauwā: Pària, esclau.

Kahiki: Tahití. Nació estrangera.

Kahuna: Sacerdot/essa, metge/essa, mag/a o qualsevol erudit/a en una professió o matèria.

Kalaimoku: Primer/a ministre/a. Literalment es traduiria com “administrador de l’illa”.

Kānaka Maoli: Gent Original, aborígens/es hawaiians/es.

Kapu: Tabú, prohibició.

Kia ‘i: Protegir, vigilar.

³ Totes les traduccions han estat proporcionades per *Wehewehe*, el diccionari on-line gratuït de hawaià. Enllaç: www.wehewehe.org

Konohiki: Cap d'una parcel·la de terra que va des de la costa fins a les zones altes, muntanyoses o pre-muntanyoses, i l'autoritat del qual es troba per sota d'un ali'i més poderós, un Gran Cap.

Kū'oko'a: Llibertat o independència.

Kuhina Nui: Càrrec important de l'administració del Regne de Hawai'i que compartia el poder executiu amb el propi monarca. Va ser creat per Ka'ahumanu, la vídua de Kamehameha el Gran, de manera que a les seves successores se les coneix amb el títol de Ka'ahumanu.

Kāne: Home.

Kuleana: Responsabilitat, motiu.

Kupuna: Ancians, avantpassats.

Lāhui: Nació, raça.

Ma'i akuhau: Epidèmia, pesta, plaga.

Maka'āinana: Gent. Ciutadans, població.

Mālama: Tenir cura de, atendre, salvar o mantenir.

Mana: Poder diví o sobrenatural. Autoritat.

Mele: Cançó, himne.

Mō'ī: Sobirà/na, cabdill.

Mo'okū'auhau: Genealogia.

Moana: Mar, oceà.

Na'aupō: Ignorant, incivilitzat.

Ōlelo no'eau: Proverbi, refrany.

Palapala: Escriptura, document, literatura.

Pili: Connectar-se, unir-se, vincular-se.

Wahine: Dona.

Bibliografia

Allen, H. G., 1982. *The Betrayal of Liliuokalani: Last Queen of Hawaii, 1838-1917*. Glendale: A. H. Clark Company.

Andrade, E., 1977. The Hawaiian Coinage Controversy—Or, What Price a Handsome Profile?. *The Hawaiian Journal of History*, 11, pp. 97-109.

Arvin, M., 2019. *Possessing Polynesians: The Science of Settler Colonial Whiteness in Hawai'i and Oceania*. Durham i London: Duke University Press.

Beckwith, M., 1932. *Kepelino's Traditions Of Hawaii*. Honolulu: Bishop Museum Bulletin N° 95.

Beckwith, M., 1970. *Hawaiian Mythology*. Honolulu: University of Hawaii Press.

D'Arcy, P., 2018. *Transforming Hawai'i: Balancing Coercion And Consent In Eighteenth-Century Kanaka Maoli Statecraft*. Canberra: ANU Press.

Daws, G., 1974. *Shoal Of Time: A History Of The Hawaiian Islands*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Galuteria, P., 1993. *Lunalilo*. Honolulu: Kamehameha Schools Press.

Goodyear-Ka'opua, N., Kauai, W., Maioho, K. i Winchester, I., 2008. Teaching amid U.S Occupation: sovereignty, survival ans social studies in a native hawaiian charter school. *Hūlili*, 5, pp.105-201.

Hackler, R., 1862. Albert Edward Kauikeaouli Leiopapa a Kamehameha: Prince of Hawai'i. *The Hawaiian Journal of History*, 26, pp.21-41.

Halualani, R. (2002). *In the name of Hawaiians: Native Identities and Cultural Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Kaeppler, Adrienne L. 1988. "Hawaiian Tattoo: A Conjunction of Genealogy and Aesthetics." a *Marks of Civilization*, editat per Rubin, Arnold., 157–170. Los Angeles: Museum of Cultural History.

Kagan J.A., Ronquillo J.C. (2019) *Ho'oponopono and the Kānaka Maoli: The Elusive Quest for Social Equity in the Hawaiian Islands*. En: Johansen M. (eds) *Social Equity in the Asia-Pacific Region*. Palgrave Macmillan, Cham.

Kamakau, S., 1887. *Ruling Chiefs Of Hawaii*. Honolulu: Kamehameha Schools Press.

Kame'eleihiwa, L., 1992. *Native Land And Foreign Desires: Pehea Lā E Pono Ai? How Shall We Live In Harmony?*. Honolulu: Bishop Museum Press.

Kame'eleihiwa, L., 1999. *Nā Wāhine Kapu (Sacred Hawaiian Women)*. Honolulu: 'Ai Pōhaku Press.

Kāwika Tengan, T., 2008. *Native Men Remade: Gender And Nation In Contemporary Hawai'i*. Durham i Londres: Duke University Press.

Kēhaulani Kauanui, J., 2017. *Paradoxes Of Hawaiian Sovereignty: Land, Sex, And The Colonial Politics Of State Nationalism*. Durham i Londres: Duke University Press.

Kēhaulani Kauanui, J., 2008. *Hawaiian Blood*. Durham: Duke University Press.

Kēhaulani Kauanui, J. (2008). Native Hawaiian Decolonization and the Politics of Gender. *American Quarterly*, 60(2), 281-287. doi: 10.1353/aq.0.0000 Accés: 23 de maig de 2020.

Kuykendall, R. (1967). *The Hawaiian Kingdom 1874-1893, The Kalākaua Dynasty*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Kuykendall, R. (1961). *Hawaii: A History: From Polynesian Kingdom to American Commonwealth*. New Jersey: Prentice-Hall.

Kuykendall, R., (1938). *The Hawaiian Kingdom*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Liliuokalani, 1898. *Hawaii's Story By Hawaii'i Queen, Liliuokalani*. Boston: Lee and Shepard.

Malo, D. and Emerson, N., 1903. *Hawaiian Antiquities (Moolelo Hawaii)*. Honolulu: Hawaiian Gazette.

Merry, S., 2000. *Colonizing Hawai'i: The Cultural Power Of Law*. Nueva Jersey: Princeton University Press.

Moreton-Robinson, A., 2015. *The White Possessive: Property, Power and Indigenous Sovereignty*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Osorio, J., 2002. *Dismembering Lāhui: A History Of The Hawaiian Nation To 1887*. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Osorio, J., 2006. On Being Hawaiian. *Hūlili*, 3(1), pp.19-26.

Pukui, M. i Craighill Handy, E., 1958. *The Polynesian Family System In Ka'au, Hawai'i*. Wellington: The Polynesian Society.

Russ, J., 1959. *The Hawaiian Revolution, 1893-1894*. Selinsgrove: Susquehanna University Press.

Schütz, Albert J. (1994). *The Voices of Eden: A History of Hawaiian Language Studies*. Honolulu: University of Hawaii Press.

Silva, N. K. (2004). *Aloha Betrayed: Native Hawaiian Resistance to American Colonialism* (2a ed.). Durham: Duke University Press.

Tomlinson, M. and Kāwika Tengan, T., 2016. *New Mana: Transformations Of A Classic Concept In Pacific Languages And Cultures*. Canberra: Australian National University Press.

Uphus Comeau, R., 1996. *Kamehameha V: Lot Kapuāiwa*. Honolulu: Kamehameha Schools Press.

Wolfe, P., 2006. Settler colonialism and the elimination of the native. *Journal of Genocide Research*, 8(4), pp.387-409.

Wong, H. i Rayson, A., 1987. *Hawaiian Royal History*. Honolulu: Bess Press.

Yzendoorn, R., 1927. *History Of The Catholic Mission In The Hawaiian Islands*. Honolulu: Honolulu Star-Bulletin. Accès via: Internet Archive, 15 d'octubre de 2020. <https://archive.org/details/ajg7678.0001.001.umich.edu/page/n5/mode/2up>

Zavalza Hough-Snee, D. and Sotelo Eastman, A., 2017. *The Critical Surf Studies Reader*. Durman i Londres: Duke University Press.

Webgrafia

Enomoto, J., 2017. Where will you be? Why Black Lives Matter in the Hawaiian Kingdom. [online] Ke Ka'upu Hehi 'Ale. Accès: 08 de març de 2021. <https://hehiale.com/2017/02/01/where-will-you-be-why-black-lives-matter-in-the-hawaiian-kingdom>

Hawai'i Alive. 2020. *Topics: Early Hawaiian Society*. [online] <https://hawaiialive.org/topics.php?sub=Early+Hawaiian+Society&Subtopic=28> [Accès: 5 d'agost de 2020].

Ka Lāhui Hawaii, 2021. *About&Alerts*. Ka Lahui Hawai'i Political Action Commitee. <https://www.kalahuihawaii.net> Accès: 28 de gener de 2021.

Kana'iaupuni, S. i Malone, N., 2006. This Land is my Land: The Role of Place in Native Hawaiian Identity. *Hūlili: Multidisciplinary Research on Hawaiian Well-Being*, (3), pp.281-307. <http://www.ulukau.org/elib/collect/hulili06/index/assoc/D0.dir/doc279.pdf> [Accès: 31 de juliol de 2020].

Lee Seaton, S., 1974. The Hawaiian kapu abolition of 1819. *American Ethnologist*, 1(1), pp.193-206. <https://www.jstor.org/stable/643809> Accès: 26 d'octubre de 2020.

2020. *Mo 'okū 'auhau*. <https://prezi.com/areofkft3xgm/mookuauhau/> Accès: 10 de juliol de 2020.

Ritte, W. and Freese, B., 2006. *Haloo*. GRAIN. <https://grain.org/en/article/568-haloo> Accès: 10 de gener de 2020.

Wehewehe.org. 2020. *Nā Puke Wehewehe 'ōlelo Hawai'i*. [online] <http://wehewehe.org/>

Hawaiiankingdom.org. 2020. *The Chairman's Welcome*. <http://www.hawaiiankingdom.org> Accès: 13 de desembre de 2020.